

ВНУТРІШНІЙ ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВА

Навчально-методичний комплекс

для студентів усіх форм навчання напряму підготовки

6.030504 “Економіка підприємства”

Укладач: доцент Відоменко Оксана Іванівна

Рекомендовано до друку
Вченою радою академії,
протокол № 3 від 15 січня 2009 р.

© Відоменко О.І.
© КАМЕМВ, 2009 р.

1. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Пояснювальна записка

Курс *"Внутрішній економічний механізм підприємств"* є спеціальною дисципліною по підготовці бакалаврів та спеціалістів з економіки.

Головна мета дисципліни - оволодіння спеціалістами методологією побудови та закономірностями функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства, методикою оцінки діяльності підрозділів, обчислюванням їх планових показників та розробкою системи стимулювання розвитку й ефективності.

В результаті вивчення дисципліни студент **повинен знати:**

- аспекти системної побудови підприємства, його функціональну структуру;
- сутність внутрішнього економічного механізму, умови та ефективність діяльності підрозділів;
- особливості (систему та зміст) внутрішнього планування;
- порядок розробки виробничої програми підрозділів основного виробництва;
- склад витрат підрозділів, їх формування за місцем та калькуляційними одиницями;
- форми контролю за діяльністю підрозділів;
- дію механізмів матеріального та нематеріального стимулювання персоналу;
- специфіку компенсаційно-еквівалентних відносин та матеріальної відповідальності як умови ефективної взаємодії підприємств;
- методи економічної діагностики і оцінки техніко-технологічного стану виробництва, його організаційного рівня.

Повинен вміти:

- оцінювати ефективність економічного механізму підприємства;
- розробляти структуру та показники планів підрозділів;
- створювати нормальне господарство підприємства;
- здійснювати контроль та оцінку діяльності підрозділів і служб підприємства;
- здійснювати діагностику організаційно-економічної структуризації підприємства;
- розробляти прогностні напрямки розвитку підприємства та можливу еволюцію його внутрішнього економічного механізму.

Передумовою успішного оволодіння даним курсом є вивчення таких дисциплін як "Економіка підприємства", "Економіка праці", "Планування діяльності підприємств"

Засвоєння даного курсу дозволяє майбутнім фахівцям оволодіти такими дисциплінами як "Проектний аналіз", "Економіка та організація інноваційної діяльності".

Навчальними планами для всіх спеціальностей передбачені аудиторні заняття (лекції, семінари), індивідуальні заняття та самостійна робота.

Формами підсумкового контролю є іспит.

1.2. Тематичний план дисципліни для студентів денної форми навчання

№ п/п	Назва теми	Всього годин	Кредити ECTS	Ауд. занят.	У тому числі		Інд. робота	Сам. робота
					лекції	семінарів		
Модуль 1. Передумови та форми функціонування ВЕМП								
1.	Виробничо-організаційна й економічна структуризація підприємства	10		3	2	1	-	7
2.	Структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму	12		3	2	1	1	8
3.	Внутрішні ціни і методи їх формування	12		4	2	2	1	7
Модуль 2. Планування діяльності підрозділів підприємства								
4.	Система і порядок планування діяльності підрозділів	12		3	2	1	-	9
5.	Розробка виробничої програми підрозділів та її ресурсне обґрунтування	12		3	2	1	1	8
6.	Планування витрат і прибутку підрозділів	12		4	2	2	1	7
Модуль 3. Контроль, оцінка та стимулювання діяльності								
7.	Контроль і оцінка діяльності підрозділів	12		3	2	1	1	8
8.	Механізм стимулювання персоналу	13		4	2	2	1	8
9.	Матеріальна відповідальність за результати роботи	12		4	2	2	1	7
Модуль 4. Аналіз та оптимізація операційної системи підприємства								
10.	Аналіз системи “витрати – випуск – прибуток “	13		5	3	2	1	7
11.	Регулювання та оцінка виробничих запасів	12		5	3	2	1	6
12.	Адаптація операційної системи до зміни її завантаження	12		3	2	1	1	8
ВСЬОГО		144	4	44	26	18	10	90

1.3. Тематичний план дисципліни для студентів заочної форми навчання

№ п/п	Назва теми	Всього годин	Ауд. занят.	У тому числі		Інд. робота	Сам. робота
				лекції	семінарів		
1.	Виробничо-організаційна й економічна структуризація підприємства	11	1	1	-	-	10
2.	Структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму	11	1	1	-	-	10
3.	Внутрішні ціни і методи їх формування	12	1,5	1	0,5	-	10,5
4.	Система і порядок планування діяльності підрозділів	12	1,5	1	0,5	-	10,5
5.	Розробка виробничої програми підрозділів та її ресурсне обґрунтування	12	1,5	1	0,5	-	10,5
6.	Планування витрат і прибутку підрозділів	12	1,5	1	0,5	-	10,5
7.	Контроль і оцінка діяльності підрозділів	12	1	1	-	-	11
8.	Механізм стимулювання персоналу	13	1,5	1	0,5	-	11,5
9.	Матеріальна відповідальність за результати роботи	12	1,5	1	0,5	-	10,5
10.	Аналіз системи “витрати – випуск – прибуток”	13	1,5	1	0,5	-	11,5
11.	Регулювання та оцінка виробничих запасів	12	1,5	1	0,5	-	10,5
12.	Адаптація операційної системи до зміни її завантаження	12	1	1	-	-	11
ВСЬОГО		144	16	12	4	-	128

1.4. Зміст дисципліни

Модуль 1. Передумови і форми функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства

Тема 1. Виробничо-організаційна й економічна структуризація підприємства

Підприємство як система. Підприємство — складна відкрита система. Різні аспекти системної побудови підприємства: виробничо-технічний, організаційний, економічний. Економічна модель підприємства як відкритої системи. Горизонтальний та вертикальний поділ праці на підприємстві, його структуризація.

Функціональна структуризація підприємства. Функції підприємства й організаційні форми їх втілення. Виробничі, невиробничі, обслуговуючі підрозділи та апарат управління. Виробничі підрозділи основної й неосновної (допоміжної) діяльності. Схеми взаємозв'язків і взаємодії підрозділів основного виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури. Динамічні зміни структури підприємства під впливом ринкової кон'юнктури та рівня кооперування.

Загальна характеристика підрозділів підприємства. Особливості виробничих підрозділів залежно від профілю підприємства, рівня його спеціалізації, типу виробництва. Величина підрозділів та їх статус на різних підприємствах: заводи (виробничі одиниці), філії, цехи, дільниці, бригади. Критерії визначення підрозділів різної категорії. Ієрархічна структура великих підрозділів підприємства. Підрозділи внутрішньовиробничої кооперації та підрозділи, що випускають готову продукцію (центри прибутку).

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 13, 10, 15, 23, 33].

Тема 2. Структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму

Структура внутрішнього економічного механізму. Економічні інтереси як фактор мотивації. Форми реалізації економічних інтересів на рівні підприємства, підрозділів та окремих працівників. Економічний механізм як система чинників, що забезпечує реалізацію економічних інтересів. Зв'язок і відмінності економічних механізмів підприємства та його підрозділів. Орієнтація внутрішнього економічного механізму на вирішення переважно тактичних (поточних) завдань, обмежену сферу діяльності. Трансформація принципів економічної діяльності підприємства на рівні підрозділів.

Організаційні передумови функціонування внутрішнього економічного механізму. Функціональна й майнова відокремленість підрозділів. Чітке визначення кінцевих результатів діяльності. Обґрунтована система показників планування, обліку та оцінки діяльності. Прогресивна нормативна база. Належний облік витрат, а також зберігання та руху матеріальних цінностей, готової продукції. Дійові форми матеріального заохочення та матеріальної відповідальності. Документальна регламентація статусу, прав та обов'язків підрозділів.

Форми функціонування внутрішнього економічного механізму. Залежність форми функціонування внутрішнього економічного механізму від призначення продукції, величини підприємства та його підрозділів. Пряме планове регулювання діяльності з боку центрального апарату управління за деталізованою системою показників. Переваги і недоліки такої форми, сфера її застосування. Умови та ефективність розширення самостійності діяльності підрозділів. Договірні форми регулювання

діяльності підрозділів внутрішньозаводської кооперації. Підрозділи як самостійні суб'єкти ринку і генератори прибутку. Функції центрального апарату управління за умов широкої самостійності підрозділів. Відносини між підрозділами, між підрозділами й апаратом управління. Світовий і вітчизняний досвід внутрішніх економічних відносин.

📖 Література: [1, 2, 3, 8, 13, 24, 33].

Тема 3. Внутрішні ціни і методи їх формування

Функції та система внутрішніх цін. Вартісна оцінка ресурсів і продукції. Внутрішнє формування витрат, визначення вартості проміжної і кінцевої продукції, формування і розподіл доходу. Ціни на сировину і матеріали. Особливості внутрішньої оцінки матеріалів при зберіганні їх в запасах за умов нестабільності ринкових цін.

Внутрішні планово-розрахункові ціни на продукцію основних і допоміжних підрозділів. Ціни на базі нормативної собівартості, умови їх застосування. Ціни з урахуванням прибутку, їх функції, умови застосування та методи розробки. Розподільча та стимулююча функції внутрішніх цін на базі повної вартості. Альтернативні внутрішні ціни як основа прийняття господарських рішень.

Ціни на продукцію підрозділів — суб'єктів ринку. Формування цін за схемою “собівартість + прибуток”, нижня і верхня межі ціни в довгостроковому та короткостроковому періодах. Формування ціни як функції витрат і цільового прибутку. Методи встановлення ціни “за рівнем поточних цін”, “рівнем попиту”, їх особливості та сфери застосування. Стратегія і тактика ціноутворення на підприємстві.

📖 Література: [1; 2, 3, 5; 19; 20, 22; 25, 26, 27, 32].

Модуль 2. Планування діяльності підрозділів

Тема 4. Система і порядок планування діяльності підрозділів

Система та зміст внутрішніх планів. Зв'язок внутрішньозаводського планування з плануванням діяльності підприємства в цілому. Особливості внутрішнього планування залежно від вибраної схеми економічного управління. Горизонт внутрішніх планів, їх орієнтація на вирішення тактичних завдань. Структура та показники внутрішніх планів. Органи внутрішнього планування.

Порядок і методи розробки планів підрозділів. План підприємства як основа розробки планів підрозділів внутрішньої кооперації. Особливості розробки планів підрозділів — суб'єктів ринку. Додержання принципів партисипативності, безперервності, координації та інтеграції в процесі планування. Методи синхронного (симультанного) і послідовного

(сукцесійного) планування, їх переваги та недоліки. Оптимальний розподіл ресурсів підприємства в процесі розробки планів підрозділів.

Нормативна база планування. Система техніко-економічних норм і нормативів як основа розробки планів. Класифікація норм і нормативів за видами, терміном дії, ступенем диференціації та агрегування. Методи розробки норм і нормативів. Організація нормативного господарства підприємства та його функціонування. Заміна й коригування норм. Внутрішні ціни як важливий елемент нормативної бази підприємства.

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 12, 15].

Тема 5. Розробка виробничої програми підрозділів та її ресурсне обґрунтування

Порядок розробки виробничої програми підрозділів основного виробництва. Планово-облікові одиниці виробничої програми та їх залежність від типу виробництва. Особливості розробки планів виробництва для внутрішньокоопераційних підрозділів і підрозділів, що виготовляють товарну продукцію. Обґрунтування планів випуску та запуску виробів за умов тривалого виробничого циклу. Послідовність запуску продукції у виробництво та її оптимізація. Одиниці виміру та показники загального обсягу виробництва.

Обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю підрозділів. Обчислення пропускнуєї спроможності груп устаткування і їх завантаження. Можливості відносного вирівнювання завантаження взаємозв'язаних підрозділів та устаткування у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Розробка планів виробництва допоміжних підрозділів. Особливості та порядок розробки планів виробництва інструментальних, ремонтних, енергетичних підрозділів. Визначення обсягу продукції виробничої інфраструктури для власних потреб. Можливості та доцільність продажу допоміжної продукції суб'єктам ринку. Обґрунтування масштабів сервісного обслуговування.

📖 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 16, 17, 28].

Тема 6. Планування витрат і прибутку

Склад витрат підрозділів, порядок їх формування за місцем та калькуляційними одиницями. Регульовані витрати центрів відповідальності. Основні показники витрат підрозділів: кошториси, собівартість виробів. Загальний порядок розробки планів витрат підрозділів. Послідовність планування витрат основних і допоміжних підрозділів. Методика складання кошторисів підрозділів. Розподіл загальногосподарських витрат між підрозділами.

Планування собівартості окремих виробів (калькулювання) у підрозділах. Обчислення прямих планових витрат. Методи розподілу

непрямих витрат і сфера їх застосування. Проблема розподілу витрат на утримання й експлуатацію машин і устаткування.

Прибуток у системі внутрішнього планування, його вирішальна роль у діяльності підрозділів — суб'єктів ринку. Визначення планової величини прибутку прямим обчисленням та пофакторним методом. Особливості планового розподілу прибутку структурних одиниць виробничих комплексів (корпорацій).

📖 Література: [1, 2, 3, 4; 5; 7; 8, 9; 10; 11; 13; 15; 16, 17, 18, 21, 22, 28, 31,33].

Модуль 3. Контроль, оцінка та стимулювання діяльності

Тема 7. Контроль і оцінка діяльності

Контроль як функція управління. Форми контролю діяльності підрозділів. Поточний та періодичний контроль. Диспетчерський контроль ходу виробництва. Контроль якості продукції, трудової дисципліни, поточних витрат. Звітність підрозділів, її зміст і періодичність.

Оцінка роботи підрозділів за звітні періоди. Оцінні показники та їх обґрунтування. Визначення показників кінцевих результатів для різних підрозділів. Критерії оцінки: плановий, нормативний рівень показника, його динаміка порівняно з минулим періодом.

Оцінка виконання плану виробництва продукції за номенклатурою та загальним обсягом. Додержання графіка виготовлення продукції (комплектність). Особливості оцінки виробничої діяльності підрозділів обслуговування.

Оцінка рівня витрат і собівартості продукції підрозділів. Оцінні показники витрат і їх застосування з урахуванням конкретних умов підрозділу: собівартість одиниці продукції, собівартість кінцевої продукції, кошторис витрат (собівартість валової продукції). Перерахування планових витрат на фактичний обсяг продукції (гнучкі кошториси) за оцінки роботи підрозділів виходять з абсолютної (сукупної) величини витрат.

Оцінка діяльності невиробничих і функціональних підрозділів апарату управління. Бальна система оцінки виконання функціональних обов'язків, її суть та ефективність.

📖 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 29, 33].

Тема 8. Механізм стимулювання персоналу

Матеріальне та нематеріальне стимулювання персоналу. Провідна роль матеріального стимулювання в забезпеченні ефективної діяльності підрозділів. Оплата праці як головний стимулюючий чинник.

Утворення та регулювання фондів оплати праці підрозділів підприємства. Методика обчислення фондів основної і додаткової оплати праці. Особливості визначення заробітку працівників за умов колективної

відрядної системи оплати праці. Розподіл колективного заробітку між членами бригади (підрозділу).

Місце преміювання в системі мотивації персоналу. Принципи побудови преміальних систем. Обґрунтування величини премії за конкретний результат (економію, збільшення прибутку). Заохочення персоналу через участь у прибутку. Форми й умови участі персоналу підрозділів у прибутку підприємства.

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 13, 29, 30, 33].

Тема 9. Матеріальна відповідальність за результати роботи

Матеріальна відповідальність підприємства. Компенсаційно - еквівалентні відносини та матеріальна відповідальність як умови ефективної взаємодії підприємств. Роль господарських договорів у забезпеченні матеріальної відповідальності. Форми матеріальної відповідальності підприємства за порушення договірних зобов'язань. Штрафи, відшкодування збитків. Відповідальність підприємства перед державою та споживачами за якість продукції. Матеріальна відповідальність перед державою за умови функціонування та дотримання чинного законодавства.

Обчислення збитків від порушення господарських договорів. Поняття збитків. Додаткові витрати, втрата або пошкодження майна, неодержані доходи (втрачена вигода). Наслідки порушень договірних зобов'язань:

зменшення обсягу виробництва й продажу продукції, простої, форсування виробництва (аритмія), заміна матеріалів, брак та ін. Порядок обчислення збитків за певними наслідками. Розподіл збитків і суми претензії між кількома контрагентами, які порушили договірні зобов'язання.

Внутрішньовиробнича матеріальна відповідальність. Форми матеріальної відповідальності підрозділів і працівників. Компенсація втрат, пониження окладу (тарифної ставки), заохочувальних виплат та ін. Матеріальна відповідальність підрозділів з високим ступенем економічної самостійності. Система внутрішніх економічних претензій та її організаційні основи. Класифікатор претензій і його структура. Компенсаційні та нормативно-штрафні санкції. Методика обчислення величини внутрішньої претензії.

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 10, 13, 14, 21, 29, 30, 33].

Модуль 4. Методичні основи аналізу й оптимізації операційної системи підприємства

Тема 10. Аналіз системи “ витрати – випуск – прибуток”

Сутність аналізу співвідношення “витрати – випуск – прибуток” та його ефективність. Характеристика “операційної активності” виробництва яка визначається обсягом виготовленої продукції для виробничого підприємства.

Фактори виробництва та залежність від них розміру прибутку. Вплив динаміки обсягу виробництва на прибуток. Передумови проведення ВВП – аналізу у короткостроковому періоді.

Графічна інтерпретація функції витрат і обсягу виробництва (продажу).

Маржинальний прибуток і його відносна величина. Коефіцієнт маржинального прибутку. Розрахунок приросту прибутку.

Операційна діяльність щодо виготовлення продукції. Точка беззбитковості і маржинальний прибуток.

Визначення рівня безпеки операційної діяльності. Коефіцієнт безпеки операційної (виробничої) діяльності. Міра операційного ризику.

Залежність прибутку від операційної активності підприємства, Операційний ліверидж. Вплив структури витрат на величину операційного лівериджу.

📖 Література: [2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 18, 31, 33].

Тема 11. Регулювання та оцінка виробничих запасів

Виробничі запаси на підприємстві та їх основні групи. Управління запасами. Класифікація матеріальних запасів. Метод ABC. XYZ – аналіз.

Система з фіксованою величиною запасу. Система з фіксованим інтервалом часу поставки. Оптимальна величина запасу. Визначення інтервалу часу поставки.

Система “максимум – мінімум”. Система “точно за часом”.

Зниження витрат за рахунок зменшення запасів.

Оцінка руху виробничих запасів та її вплив на собівартість продукції згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, що впроваджені в Україні з 2000 р.

📖 Література: [2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 18, 21, 33].

Тема 12. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження

Режим функціонування операційної системи підприємства.

Форми адаптації і зміни зайнятості операційної системи підприємства.

Критерій та механізм адаптації.

Механізм оптимальної адаптації.

Зміна величини витрат при адаптації певного агрегату за часом та інтенсивністю.

Механізм комбінованої адаптації.

Мінімізація витрат на експлуатацію обладнання при комбінованої адаптації для кількох функціонально однакових агрегатів.

Функція витрат при адаптації за інтенсивністю.

Мета можливостей адаптації машин за часом та інтенсивністю їх роботи.

Форми залучення засобів праці.

Вибір форми придбання устаткування за критерієм витрат.

📖 Література: [2, 3, 8, 9, 23, 24, 29, 33].

2. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ПО ВИВЧЕННЮ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль І. Передумови і форми функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства

Тема 1. ВИРОБНИЧО-ОРГАНІЗАЦІЙНА Й ЕКОНОМІЧНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Підприємство як система. Підприємство — складна відкрита система. Різні аспекти системної побудови підприємства: виробничо-технічний, організаційний, економічний. Економічна модель підприємства як відкритої системи. Горизонтальний та вертикальний поділ праці на підприємстві, його структуризація.

Функціональна структуризація підприємства. Функції підприємства й організаційні форми їх втілення. Виробничі, невиробничі, обслуговуючі підрозділи та апарат управління. Виробничі підрозділи основної й неосновної (допоміжної) діяльності. Схеми взаємозв'язків і взаємодії підрозділів основного виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури. Динамічні зміни структури підприємства під впливом ринкової кон'юнктури та рівня кооперування.

Загальна характеристика підрозділів підприємства. Особливості виробничих підрозділів залежно від профілю підприємства, рівня його спеціалізації, типу виробництва. Величина підрозділів та їх статус на різних підприємствах: заводи (виробничі одиниці), філії, цехи, дільниці, бригади. Критерії визначення підрозділів різної категорії. Ієрархічна структура великих підрозділів підприємства. Підрозділи внутрішньовиробничої кооперації та підрозділи, що випускають готову продукцію (центри прибутку).

Для вивчення цієї теми необхідно уявити положення, що нові економічні реалії потребують більш чіткого розуміння цілей діяльності підприємств і їх впливу на проектування виробничих структур та структур управління виробничою та іншими видами діяльності.

Економічну модель підприємства-відкритої системи можна представити як сукупність підсистем: переробки, забезпечення, управління

а також зовнішнього середовища. Функції, що виконують певні підсистеми, втілюються в конкретні організаційні форми: відділи, служби, цехи, дільниці, бригади. Причому функція - первинна, організаційна, а форма - вторинна. Структура підприємства, організаційні форми змінюються під впливом великої кількості факторів: збільшення (чи зменшення) обсягів і номенклатури виробництва, змін технології і конструктивних особливостей продукції, підвищення кваліфікаційного рівня працівників, чинників суто організаційно-економічного характеру. Кількість та структура виробничих підрозділів повинні відповідати профілю підприємства, рівню його спеціалізації, типу виробництва.

Контрольні питання:

1. Сутність системної побудови підприємства.
2. Функціональна структуризація підприємства.
3. Класифікація виробничих підрозділів і їх взаємодія.
4. Ринкова кон'юнктура і зміни в структурі підприємства.

Тема 2. СТРУКТУРА І ФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ

Структура внутрішнього економічного механізму. Економічні інтереси як фактор мотивації. Форми реалізації економічних інтересів на рівні підприємства, підрозділів та окремих працівників. Економічний механізм як система чинників, що забезпечує реалізацію економічних інтересів. Зв'язок і відмінності економічних механізмів підприємства та його підрозділів. Орієнтація внутрішнього економічного механізму на вирішення переважно тактичних (поточних) завдань, обмежену сферу діяльності. Трансформація принципів економічної діяльності підприємства на рівні підрозділів.

Організаційні передумови функціонування внутрішнього економічного механізму. Функціональна й майнова відокремленість підрозділів. Чітке визначення кінцевих результатів діяльності. Обґрунтована система показників планування, обліку та оцінки діяльності. Прогресивна нормативна база. Належний облік витрат, а також зберігання та руху матеріальних цінностей, готової продукції. Дійові форми матеріального заохочення та матеріальної відповідальності. Документальна регламентація статусу, прав та обов'язків підрозділів.

Форми функціонування внутрішнього економічного механізму. Залежність форми функціонування внутрішнього економічного механізму від призначення продукції, величини підприємства та його підрозділів. Пряме планове регулювання діяльності з боку центрального апарату управління за деталізованою системою показників. Переваги і недоліки такої форми, сфера її застосування. Умови та ефективність розширення самостійності діяльності підрозділів. Договірні форми регулювання діяльності підрозділів внутрішньозаводської кооперації. Підрозділи як

самостійні суб'єкти ринку і генератори прибутку. Функції центрального апарату управління за умов широкої самостійності підрозділів. Відносини між підрозділами, між підрозділами й апаратом управління. Світовий і вітчизняний досвід внутрішніх економічних відносин.

Розглядаючи структуру і форму внутрішнього економічного механізму треба виходити, перш за все, з того, що вони направлені на підвищення ефективності використання засобів виробництва при одночасному зниженні матеріаломісткості і капіталомісткості продукції, підвищенні її якості. Внутрішній економічний механізм є складовою частиною економічного механізму підприємства, його подальшим розвитком і конкретизацією на основі доведення економічних засад управління до безпосередніх учасників процесу виробництва - підрозділів. Але якщо економічний механізм підприємств має організовувати і регулювати їх відносини в сфері обігу і розподілу суспільного продукту, то внутрішній економічний механізм організовує і регулює відносини між структурними підрозділами підприємства.

Необхідно засвоїти, що об'єктивні закономірності управління підприємствами виключають можливість розробки єдиного економічного механізму і обумовлюють необхідність використання на практиці різноманітних його структур і форм. При їх розробці і вдосконаленні повинні враховуватись такі основні організаційно-технічні чинники: масштаби і структура підприємства, тип виробництва, форми спеціалізації, місце в ієрархії управління, функції підрозділу в процесі виробництва кінцевої продукції підприємства, розміщення виробничих одиниць, особливості технології, характер продукції чи послуг, можливості відображення в обліку конкретних результатів діяльності структурних підрозділів.

Контрольні питання:

1. Особливості реалізації економічних інтересів на рівні підприємства, підрозділів, персоналу.
2. Чинники функціонування внутрішнього економічного механізму.
3. Сфери застосування різних форм функціонування внутрішнього економічного механізму.
4. Ефективність і умови розширення самостійної діяльності підрозділів.

Тема 3. ВНУТРІШНІ ЦІНИ ТА МЕТОДИ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Функції та система внутрішніх цін. Вартісна оцінка ресурсів і продукції. Внутрішнє формування витрат, визначення вартості проміжної і кінцевої продукції, формування і розподіл доходу. Ціни на сировину і матеріали. Особливості внутрішньої оцінки матеріалів при зберіганні їх в запасах за умов нестабільності ринкових цін.

Внутрішні планово-розрахункові ціни на продукцію основних і допоміжних підрозділів. Ціни на базі нормативної собівартості, умови їх

застосування. Ціни з урахуванням прибутку, їх функції, умови застосування та методи розробки. Розподільча та стимулююча функції внутрішніх цін на базі повної вартості. Альтернативні внутрішні ціни як основа прийняття господарських рішень.

Ціни на продукцію підрозділів — суб'єктів ринку. Формування цін за схемою “собівартість + прибуток”, нижня і верхня межі ціни в довгостроковому та короткостроковому періодах. Формування ціни як функції витрат і цільового прибутку. Методи встановлення ціни “за рівнем поточних цін”, “рівнем попиту”, їх особливості та сфери застосування. Стратегія і тактика ціноутворення на підприємстві.

Необхідно розрізняти ціни і ціноутворення на кінцеву продукцію підприємства, на продукцію підрозділів - суб'єктів ринку, функції та систему внутрішніх цін.

При вивченні цієї теми треба звернути увагу на необхідність орієнтації у способах вибору ціни і цієї інформації, яка необхідна для вибору ціни.

Для підрозділів, що випускають кінцеву продукцію методами ціноутворення, є:

- ☐ розрахунок ціни за методом "середні витрати і прибуток";
- ☐ розрахунок ціни на основі забезпечення беззбитковості й цільового прибутку;
- ☐ установлення ціни на основі очікуваної цінності товару;
- ☐ установлення ціни на основі рівня поточних цін;
- ☐ установлення ціни на основі закритих товарів;
- ☐ установлення ціни з урахуванням вибраної стратегії ціноутворення.

Слід також врахувати, що цінова політика фірми тісно пов'язана з проблемами реалізації та збуту продукції. Вона значною мірою впливає на динаміку обсягу та структури продукту.

Контрольні питання:

1. Внутрішнє формування витрат і розподіл доходу.
2. Система планово-розрахункових цін на продукцію основних і допоміжних підрозділів.
3. Визначення цін на продукцію підрозділів - суб'єктів ринку.

Модуль 2. Планування діяльності підрозділів

Тема 4. СИСТЕМА І ПОРЯДОК ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ

Система та зміст внутрішніх планів. Зв'язок внутрішньозаводського планування з плануванням діяльності підприємства в цілому. Особливості внутрішнього планування залежно від вибраної схеми економічного управління. Горизонт внутрішніх планів, їх орієнтація на вирішення тактичних завдань. Структура та показники внутрішніх планів. Органи внутрішнього планування.

Порядок і методи розробки планів підрозділів. План підприємства як основа розробки планів підрозділів внутрішньої кооперації. Особливості розробки планів підрозділів — суб'єктів ринку. Дотримання принципів партисипативності, безперервності, координації та інтеграції в процесі планування. Методи синхронного (симультанного) і послідовного (сукцесійного) планування, їх переваги та недоліки. Оптимальний розподіл ресурсів підприємства в процесі розробки планів підрозділів.

Нормативна база планування. Система техніко-економічних норм і нормативів як основа розробки планів. Класифікація норм і нормативів за видами, терміном дії, ступенем диференціації та агрегування. Методи розробки норм і нормативів. Організація нормативного господарства підприємства та його функціонування. Заміна й коригування норм. Внутрішні ціни як важливий елемент нормативної бази підприємства.

При вивченні цієї теми необхідно уявити, що планування цехів, дільниць, інших підрозділів - пряме продовження, невід'ємна частина плану підприємства. Чим точніше і повніше визначаються задачі кожного підрозділу, чим достовірніша облікова інформація, тим ефективніше працює підприємство. Загальний результат роботи підприємства є сукупним підсумком роботи підрозділів; кожний з них може сприяти поліпшенню кінцевого результату або гальмувати поліпшення.

Треба звернути увагу на те, що цехам, дільницям, службам встановлюються планові завдання по показникам, що характеризують не тільки кількісні, але і якісні результати їх роботи, а оцінка і матеріальне стимулювання роботи персоналу ставиться в залежність від виконання цих завдань. Тобто планування та облік роботи підрозділів є основою економічного механізму підприємства. Форми і методи планування, вибір показників планування повинні враховувати специфіку окремих підрозділів, характер і тип виробництва або послуг, характер продукції і сталість номенклатури виробів, величину підприємств, цехів, дільниць і т.п. На практиці використовують багато різних показників, але у всіх випадках центральне місце серед них займає план виробництва продукції в натуральному виразі (план по номенклатурі виробів). В багатьох випадках цехам встановлюють планову суму прибутку, а також рентабельність роботи цеху як відношення суми прибутку до вартості основних і оборотних засобів. Система і порядок планування підрозділів повинні забезпечити мотивацію до пошуку резервів

підвищення ефективності діяльності цеху, служби, дільниці.

Контрольні питання:

1. Система внутрішнього планування при різних формах функціонування внутрішнього економічного механізму.
2. Особливості розробки планів підрозділів — суб'єктів ринку.
3. Методи синхронного і послідовного планування.
4. Плани підрозділів і оптимальний розподіл ресурсів підприємства.

Тема 5. РОЗРОБКА ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ТА ЇЇ РЕСУРСНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Порядок розробки виробничої програми підрозділів основного виробництва. Планово-облікові одиниці виробничої програми та їх залежність від типу виробництва. Особливості розробки планів виробництва для внутрішньокоопераційних підрозділів і підрозділів, що виготовляють товарну продукцію. Обґрунтування планів випуску та запуску виробів за умов тривалого виробничого циклу. Послідовність запуску продукції у виробництво та її оптимізація. Одиниці виміру та показники загального обсягу виробництва.

Обґрунтування виробничої програми виробничою потужністю підрозділів. Обчислення пропускної спроможності груп устаткування і їх завантаження. Можливості відносного вирівнювання завантаження взаємозв'язаних підрозділів та устаткування у короткостроковому та довгостроковому періодах..

Розробка планів виробництва допоміжних підрозділів. Особливості та порядок розробки планів виробництва інструментальних, ремонтних, енергетичних підрозділів. Визначення обсягу продукції виробничої інфраструктури для власних потреб. Можливості та доцільність продажу допоміжної продукції суб'єктам ринку. Обґрунтування масштабів сервісного обслуговування.

Розробку виробничої програми треба розглядати в системі оперативно-виробничого планування, що включає розрахунки:

- річної програми випуску виробів, розподіленої по плановим періодам (кварталами і місяцям);
- календарно-планових нормативів і календарних графіків руху виробництва (виготовлення і випуску продукції);
- номенклатурно-календарних планів випуску вузлів і деталей в кварталному і місячному розрізах по основним цехам підприємства;
- місячних оперативних подетальних програм цехам і дільницям. Розрахунки навантаження обладнання і площ;
- складання оперативно-календарних планів (графіків) виготовлення виробів, вузлів і деталей по місяцям, тижням, добам і т.п.

Основною планово-обліковою одиницею є деталь, а в номенклатурно-календарних планах складальним цехам - агрегат або готова машина. Необхідно засвоїти основні методи розробки виробничої програми, перш за все, ланцюговий метод. Тут розрахунки ведуться послідовно від складальних до заготівельних цехів, тобто спочатку встановлюється завдання по випуску складального цеху, а потім визначається кількість деталей, вузлів та агрегатів, що мають бути направлені в складальний цех, потім механічний і т.д. Доцільно також ознайомитись з методом цехових специфікацій. Згідно цього методу

виробничі програми по цехам складають одночасно по всім цехам на основі цехових специфікацій використання деталей.

Маючи такі специфікації і план випуску машин і вузлів, розраховується потреба в кожному виді вузлів та деталей по цехам, дільницям і заводу в цілому.

В процесі розробки планів виробництва інструментальних підрозділів визначаються витрати оснащення на програму; ремонтного господарства - загальний обсяг ремонтних робіт та плани-графіки ремонту обладнання; служби головного енергетика - виробництва та споживання різних видів енергії.

Треба звернути увагу на можливості сучасної електронної техніки по підвищенню ефективності планування виробництва та його ресурсного забезпечення.

Контрольні питання:

1. Розробка виробничої програми підрозділів основного виробництва.
2. Планування виробництва внутрішньокоопераційних підрозділів.
3. Методи обчислення пропускної спроможності груп устаткування та їх завантаження.
4. Визначення обсягів робіт ремонтних служб.
5. Розрахунки обсягів сервісного обслуговування.

Тема 6. ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ І ПРИБУТКУ

Склад витрат підрозділів, порядок їх формування за місцем та калькуляційними одиницями. Регульовані витрати центрів відповідальності. Основні показники витрат підрозділів: кошториси, собівартість виробів. Загальний порядок розробки планів витрат підрозділів. Послідовність планування витрат основних і допоміжних підрозділів. Методика складання кошторисів підрозділів. Розподіл загальногосподарських витрат між підрозділами.

Планування собівартості окремих виробів (калькулювання) у підрозділах. Обчислення прямих планових витрат. Методи розподілу непрямих витрат і сфера їх застосування. Проблема розподілу витрат на утримання й експлуатацію машин і устаткування.

Прибуток у системі внутрішнього планування, його вирішальна роль у діяльності підрозділів — суб'єктів ринку. Визначення планової величини прибутку прямим обчисленням та по факторним методом. Особливості планового розподілу прибутку структурних одиниць виробничих комплексів (корпорацій).

При вивченні цієї теми необхідно використати знання, отримані після засвоєння курсу "Мікроекономіка" та "Управління витратами". Треба також звернути увагу на формування витрат і прибутку за місцем та калькуляційними одиницями. Кошторис витрат за місцем виробництва найбільш загальний показник, що відображає витрати підрозділу по

економічним елементам. Об'єкт калькулювання витрат - калькуляційна одиниця. Вибір калькуляційних одиниць обумовлюється характером продукції, її кількістю та абсолютною величиною одиниці виміру продукції.

Необхідно уявити чинники, що обумовлюють методи калькулювання собівартості продукції, перш за все технологію виробництва. У виробництвах, де виробляють один вид продукції, сукупні витрати підрозділу є собівартістю цього виду продукції. Якщо витрати, згруповані по статтям (або по елементам) розділити на кількість виготовленої продукції, то результатом буде собівартість одиниці продукції. В комплексних виробництвах, де в одному технологічному процесі з однієї і тієї ж вихідної сировини і матеріалів одночасно виробляється декілька видів продукції, для калькулювання собівартості окремих виробів слід використовувати такі методи:

- вилучення витрат;
- розподілу витрат;
- комбінований метод.

Метод вилучення витрат необхідно використовувати тоді, коли один продукт основний, а інші - побіжні; розподілу витрат - коли всі вироби основні. Схема розрахунків така, як і при розподілі витрат на утримання та експлуатацію устаткування. Комбінований метод використовують, коли отримують декілька основних і декілька побіжних продуктів: спочатку методом вилучення витрат загальні витрати звільнюють від витрат на побіжну продукцію, а частина, що залишилася, розподіляється між основними продуктами.

Треба мати на увазі, що ці методи розрахунків не зовсім досконалі в комплексних виробництвах. Тому не виключається використання інших методів, якщо можна довести їх більш високу точність.

Контрольні питання:

1. Складання коштів підрозділів.
2. Метод розділу непрямих витрат між підрозділами.
3. Особливості розподілу прибутку структурних одиниць.

Модуль 3. Контроль, оцінка та стимулювання діяльності

Тема 7. КОНТРОЛЬ І ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ

Контроль як функція управління. Форми контролю діяльності підрозділів. Поточний та періодичний контроль. Диспетчерський контроль ходу виробництва. Контроль якості продукції, трудової дисципліни, поточних витрат. Звітність підрозділів, її зміст і періодичність.

Оцінка роботи підрозділів за звітні періоди. Оцінні показники та їх обґрунтування. Визначення показників кінцевих результатів для різних

підрозділів. Критерії оцінки: плановий, нормативний рівень показника, його динаміка порівняно з минулим періодом.

Оцінка виконання плану виробництва продукції за номенклатурою та загальним обсягом. Додержання графіка виготовлення продукції (комплектність). Особливості оцінки виробничої діяльності підрозділів обслуговування.

Оцінка рівня витрат і собівартості продукції підрозділів. Оцінні показники витрат і їх застосування з урахуванням конкретних умов підрозділу: собівартість одиниці продукції, собівартість кінцевої продукції, кошторис витрат (собівартість валової продукції). Перерахування планових витрат на фактичний обсяг продукції (гнучкі кошториси) за оцінки роботи підрозділів виходять з абсолютної (сукупної) величини витрат.

Оцінка діяльності невиробничих і функціональних підрозділів апарату управління. Бальна система оцінки виконання функціональних обов'язків, її суть та ефективність.

Вивчення цієї теми необхідно розпочати з визначення сутності контролю - системи спостережень і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкту прийнятим управлінським рішенням; виявлення результатів управлінських дій на керований підрозділ. Виявляючи відхилення, які допущені при виконанні рішень, встановлюють причини відхилень, що дозволяє усунути їх і не допустити в майбутньому.

Тому контроль є функцією управління, засобом зворотнього зв'язку; дає керівникам необхідну інформацію про дійсний стан підрозділу. Очевидно, що облік і контроль - взаємозв'язані функції системи управління. Саме за допомогою потокового обліку здійснюється контроль за виконанням планів та графіків випуску продукції, її якістю, завантаженням і використанням обладнання, використанням робочого часу, виконанням норм виробітку, забезпеченням матеріалами й трудовими ресурсами і т.п.

Треба навчитись визначати показники результатів діяльності підрозділів в залежності від того, чи є їх продукція кінцевою, чи проміжною. Це також впливає на зміст і періодичність звітності підрозділів. Зрозуміло, що в підрозділах, які випускають готову продукцію (центри прибутку) система показників і звітність повинні бути більш детальними порівняно з показниками і звітністю підрозділів внутрішньовиробничої кооперації. В підрозділах внутрішньовиробничої кооперації немає необхідності розраховувати і аналізувати прибуток, достатньо показати планові і фактичні витрати.

Для ринкової економіки важливе значення має оцінка діяльності невиробничих і функціональних підрозділів апарату управління. Доцільно ознайомитись з сутністю бальної оцінки виконання функціональних

обов'язків. Зверніть увагу на вибір критеріїв оцінки дієвості роботи управлінського персоналу. До їх числа включають:

- результативність роботи;
- вміння брати на себе відповідальність;
- ретельність та дисциплінованість;
- ввічливість і тактовність у вирішенні будь-яких питань та ряд інших критеріїв.

Контрольні питання:

1. Звітність підрозділів та служб (зміст, періодичність, організація).
2. Особливості визначення показників кінцевих результатів для різних підрозділів.
3. Оцінка рівня витрат з урахуванням конкретних умов діяльності підрозділу.
4. Специфіка бальної оцінки діяльності підрозділів апарату управління.

Тема 8. МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Матеріальне та нематеріальне стимулювання персоналу. Провідна роль матеріального стимулювання в забезпеченні ефективної діяльності підрозділів. Оплата праці як головний стимулюючий чинник.

Утворення та регулювання фондів оплати праці підрозділів підприємства. Методика обчислення фондів основної і додаткової оплати праці. Особливості визначення заробітку працівників за умов колективної відрядної системи оплати праці. Розподіл колективного заробітку між членами бригади (підрозділу).

Місце преміювання в системі мотивації персоналу. Принципи побудови преміальних систем. Обґрунтування величини премії за конкретний результат (економію, збільшення прибутку). Заохочення персоналу через участь у прибутку. Форми й умови участі персоналу підрозділів у прибутку підприємства.

Приступаючи до вивчення цієї теми, необхідно повторити матеріал з питань оплати праці, отриманий при вивченні дисциплін "Мікроекономіка" та "Планування".

Треба звернути увагу на можливість підвищення ефективності використання заробітної плати як головного чинника стимулювання високопродуктивної та високоякісної праці.

Розрізняють грошову (номінальну) заробітну плату - суму грошей, отриманих за годину, тиждень, місяць і реальну заробітну плату - за кількість товарів та послуг, які можна купити за номінальну заробітну плату.

Стимулююча роль заробітної плати буде вищою там, де система оплати праці відповідає специфіці виробництва: якщо велика місткість ринку (ринків), то треба стимулювати обсяги виробництва, і в цьому разі найбільш доцільною є відрядна або відрядно-преміальна система, а коли

ринок обмежений, висока конкуренція, сталі обсяги виробництва ефективнішою буде почасово-преміальна система оплати праці.

Корисно ознайомитись з досвідом організації заробітної плати в промислово розвинутих країнах. Тут треба звернути увагу на особливості формування тарифних сіток, розмірів стимулювання ефективної праці і росту кваліфікаційного рівня працівника. Важлива тенденція - зростання питомої ваги почасових та колективних форм оплати праці, в яких системи преміювання стимулюють підвищення якості кінцевої продукції і пошук резервів зниження її собівартості.

Метою заохочення персоналу через участь у прибутку є стимулювання пошуку росту ефективності не тільки підрозділів, а й підприємства в цілому. Таке заохочення реалізується через разові виплати з прибутку фірми в кінці року, пільговий продаж акцій і т.п.

Контрольні питання:

1. Сутність, складові і методи нематеріального стимулювання персоналу.
2. Визначення заробітної плати персоналу при колективній системі оплати праці.
3. Системи стимулювання персоналу за кордоном.

Тема 9. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Матеріальна відповідальність підприємства. Компенсаційно-еквівалентні відносини та матеріальна відповідальність як умови ефективної взаємодії підприємств. Роль господарських договорів у забезпеченні матеріальної відповідальності. Форми матеріальної відповідальності підприємства за порушення договірних зобов'язань. Штрафи, відшкодування збитків. Відповідальність підприємства перед державою та споживачами за якість продукції. Матеріальна відповідальність перед державою за умови функціонування та дотримання чинного законодавства.

Обчислення збитків від порушення господарських договорів. Поняття збитків. Додаткові витрати, втрата або пошкодження майна, неодержані доходи (втрачена вигода). Наслідки порушень договірних зобов'язань: зменшення обсягу виробництва й продажу продукції, простої, форсування виробництва (аритмія), заміна матеріалів, брак та ін. Порядок обчислення збитків за певними наслідками. Розподіл збитків і суми претензії між кількома контрагентами, які порушили договірні зобов'язання.

Внутрішньовиробнича матеріальна відповідальність. Форми матеріальної відповідальності підрозділів і працівників. Компенсація втрат, пониження окладу (тарифної ставки), заохочувальних виплат та ін. Матеріальна відповідальність підрозділів з високим ступенем економічної самостійності. Система внутрішніх економічних претензій та її організаційні основи. Класифікатор претензій і його структура.

Компенсаційні та нормативно-штрафні санкції. Методика обчислення величини внутрішньої претензії.

Необхідно відрізнити дві проблеми: матеріальну відповідальність підприємства перед державою та фірмами-контрагентами а також проблему внутрішньовиробничої матеріальної відповідальності підрозділів і окремих працівників. Треба звернути увагу на види договорів між юридичними особами та форми відображення в них матеріальної відповідальності за порушення договорів.

Кожне підприємство повинно мати спеціальне положення, яке регламентує функціональну та майнову самостійність підрозділів, їх планові показники, форми заохочення та майнову відповідальність.

Більш детально при вивченні цієї теми бажано розібрати систему санкцій до підрозділів, діяльність яких стала причиною збитків інших підрозділів, або підприємства в цілому. Матеріальна відповідальність між підрозділами здійснюється в одній з трьох форм:

1. Коли втрати, що несе один підрозділ по вині іншого, визначаються відносно точно, винуватець відшкодовує збитки;
2. При неможливості або великих труднощах при встановленні точної величини втрат, стягуються заздалегідь визначені суми в процентах від певної бази, або в абсолютному значенні.
3. При поставці одним підрозділом іншому неякісних матеріалів або напівфабрикатів вживаються санкції у формі знижок з внутрішньої планової ціни.

Джерелом компенсації збитків є фонд оплати праці і преміальний фонд підрозділу.

Контрольні питання

1. Взаємодія підприємств і форми матеріальної відповідальності за порушення договірних зобов'язань.
2. Методи обчислення збитків від порушення господарських договорів.
3. Система внутрішніх економічних претензій та її організаційні основи.

Модуль 4. Методичні основи аналізу й оптимізації операційної системи підприємства

Тема 10. АНАЛІЗ СИСТЕМИ “ ВИТРАТИ – ВИПУСК – ПРИБУТОК “

Сутність аналізу співвідношення “витрати – випуск - прибуток“ та його ефективність. Характеристика “ операційний активності” виробництва яка визначається обсягом виготовленої продукції для виробничого підприємства.

Фактори виробництва та залежність від них розміру прибутку. Вплив динаміки обсягу виробництва на прибуток. Передумови проведення ВВП – аналізу у короткостроковому періоді.

Графічна інтерпретація функції витрат і обсягу виробництва

(продажу).

Маргінальний прибуток і його відносна величина. Коефіцієнт маржинального прибутку. Розрахунок приросту прибутку.

Операційна діяльність щодо виготовлення продукції. Точка беззбитковості і маржинальний прибуток.

Визначення рівня безпеки операційної діяльності. Коефіцієнт безпеки операційної (виробничої) діяльності. Міра операційного ризику.

Залежність прибутку від операційної активності підприємства, Операційний ліверидж. Вплив структури витрат на величину операційного лівериджу.

Вивчаючи тему, слід з'ясувати економічну сутність показників, за якими аналізується система “витрати – випуск – прибуток”(ВВП), методику їх обчислення, взаємозв'язок і роль у прийнятті господарських рішень. До таких показників передусім належать: маржинальний прибуток; коефіцієнт маржинального прибутку; рівноважний обсяг операційної (виробничої) діяльності точка беззбитковості); рівень безпеки операційної діяльності; обсяг операційної діяльності, що забезпечує цільову прибутковість; операційний ліверидж (важіль).

Треба мати на увазі що ВВП – аналіз ґрунтується на поділі витрат підприємства на змінні та постійні. При цьому припускається, що змінні витрати пропорційні діловій активності, а постійні не реагують на неї в межах певної виробничої і організаційної структури підприємства. Такий поділ не в повній мірі відповідає реальним умовам формування витрат і є приблизним, але надзвичайно важливим для управління динамічним виробництвом. Впровадження нової системи бухгалтерського обліку на підприємствах України, що відповідає вимогам міжнародних стандартів, полегшує практичний поділ сукупних витрат на змінні та постійні у процесу аналізу.

У процесі ВВП – аналізу в багатопродуктовому виробництві деякі показники, передусім точка беззбитковості, обчислюються на основі сукупного обсягу виробництва у грошовому виразі. Слід узяти до уваги, що в цьому разі динаміка показників істотно залежить від зміни структури продукції з різною часткою маржинального прибутку в ціні (з різними коефіцієнтами маржинального прибутку).

Контрольні питання:

1. У чому сутність ВВП – аналізу?
2. Які передумови передбачає ВВП – аналіз?
3. Наведіть показники, що обчислюються й аналізуються в процесі ВВП – аналізу.
4. У чому сутність маржинального прибутку і як він обчислюється?
5. Поясніть економічну сутність і роль коефіцієнта маржинального прибутку.

6. Дайте графічну інтерпретацію лінійної динаміки витрат і виручки та визначте точку беззбитковості графічним методом.
7. Як аналітично визначити беззбитковий обсяг продукції в одно продуктовому виробництві?
8. Поясніть сутність безпеки операційної діяльності і методику обчислення її рівня.
9. Як визначається обсяг виробництва, що забезпечує цільовий прибуток підприємства?
10. Що таке операційний ліверидж (важіль) і як він обчислюється ?
11. Як структура витрат впливає на розмір операційного лівериджу?

Тема 11. РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОЦІНКА ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Виробничі запаси на підприємстві та їх основні групи. Управління запасами. Класифікація матеріальних запасів. Метод ABC. XYZ – аналіз.

Система з фіксованою величиною запасу. Система з фіксованим інтервалом часу поставки. Оптимальна величина запасу. Визначення інтервалу часу поставки.

Система “ максимум – мінімум “.

Система “ точно за часом “.

Зниження витрат за рахунок зменшення запасів.

Оцінка руху виробничих запасів та її вплив на собівартість продукції згідно зі стандартами бухгалтерського обліку, що впроваджені в Україні з 2000 р.

Розгляд даної теми доцільно починати з повторення теоретичного матеріалу щодо сутності виробничих запасів, який вивчався в курсі “Економіка підприємства”, а саме: сутність і умови формування виробничих запасів, їх класифікація, основні аспекти управління запасами на підприємстві.

Вивчення теми починається з розгляду оптимізації запасів та інтервалів поставки матеріалів, Особливу увагу доцільно приділити методичним підходам до регулювання виробничих запасів. Тут доцільно ознайомитися з найпоширенішим методом ABC, який дозволяє класифікувати матеріальні запаси згідно з показником їх значущості.

Наступним етапом вивчення теми має бути розгляд двох основних систем управління запасами: системи з фіксованою величиною запасу та системи управління з фіксованим інтервалом часу між замовленнями. У результаті ознайомлення із зазначеними системами слід з’ясувати вплив величини запасу та терміну його поповнення на ефективність роботи підприємства. Закінчити вивчення першої частини теми доцільно розглядом сучасних тенденцій практики господарювання вітчизняних та зарубіжних підприємств (системи “максимум – мінімум”, “точно за часом” і т. ін.).

Друга частина теми присвячена методичним підходам щодо оцінки руху виробничих запасів та її впливу на собівартість продукції. Для вивчення цього матеріалу доцільно ознайомитися з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку “Запаси”, яким регламентуються методологічні засади формування інформації про запаси у практиці господарської діяльності вітчизняних підприємств. Слід мати на увазі, що вибір того чи іншого методу оцінювання руху виробничих запасів має певне економічне значення: він впливає на економічні результати (величину прибутку і, відповідно, величину податків) діяльності підприємства.

Контрольні питання:

1. Для чого створюються запаси на підприємстві?
2. У чому полягає сутність системи управління запасами?
3. Перелічіть основні методи класифікації запасів.
4. У чому полягає сутність методу ABC?
5. У чому полягає сутність XYZ – аналізу?
6. Які системи управління запасами впроваджені на вітчизняних підприємствах?
7. Як визначається оптимальна величина запасу?
8. Які витрати виникають у процесі підготовки та утримання запасів?
9. Які є методи оцінювання запасів?
10. За яких умов застосовують метод середньозваженої собівартості?
11. Як вибір того чи іншого методу оцінювання запасів впливає на собівартість продукції?

Тема 12. АДАПТАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДО ЗМІНИ ЇЇ ЗАВАНТАЖЕННЯ

Режим функціонування операційної системи підприємства.

Форми адаптації і зміни зайнятості операційної системи підприємства.

Критерій та механізм адаптації.

Механізм оптимальної адаптації.

Зміна величини витрат при адаптації певного агрегату за часом та інтенсивністю.

Механізм комбінованої адаптації.

Мінімізація витрат на експлуатацію обладнання при комбінованій адаптації для кількох функціонально однакових агрегатів.

Функція витрат при адаптації за інтенсивністю.

Мета можливостей адаптації машин за часом та інтенсивністю їх роботи.

Форми залучення засобів праці.

Вибір форми придбання устаткування за критерієм витрат.

Тема включає два різні, але певною мірою пов'язані між собою комплекси економічних питань. Перший з них – адаптація операційної

системи до зміни її завантаження, другий – вибір оптимальної форми зміни кількості устаткування чи його заміни, ці питання мають важливе практичне значення, тому потрібно знати методичні основи їх ефективного вирішення.

Вивчаючи адаптацію операційної системи, слід з'ясувати сутність пристосування технологічного устаткування до певного обсягу виробництва, форми, параметри, критерій і саму процедуру адаптації. Система технологічного устаткування адаптується до заданого обсягу виробництва (його зміни) за кількістю машин, інтенсивністю і часом їх роботи. Саме ці параметри визначають кількість виконаної роботи. Економічна сутність задачі проста для розуміння, але методика її розв'язання є досить складною. Спочатку слід сформулювати функції витрат агрегатів, де змінними є інтенсивність і час їх роботи, після чого проводиться оптимальний розподіл виробництва між машинами, що виконують однакові операції. Причому витрати на цих машинах можуть бути як однаковими, так і різними.

Кількісна адаптація устаткування безпосередньо пов'язана зі зміною його наявної кількості, тобто передбачає придбання або вилучення з експлуатації певних машин. Першочергове значення має перша проблема, що вимагає інвестиційних витрат. Існує кілька фінансових альтернатив придбання устаткування. До них належать: купівля устаткування за власні кошти, за взятий у банку кредит і придбання його за договором лізингу (оренди). Слід з'ясувати переваги і недоліки цих форм придбання устаткування і засвоїти методику вибору з них оптимальної. Критерієм тут, як правило, є витрати на проект теперішній вартості. До таких витрат у наведених варіантах належать: вартість устаткування (з урахуванням доставляння і монтажу), сума заборгованості за кредит і процентів за нього, сума лізингових платежів (орендної плати) і вартості випуску устаткування (у разі фінансового лізингу).

Контрольні питання

1. У чому полягає сутність адаптації операційної системи і для чого вона здійснюється?
2. Назвіть параметри і форми адаптації.
3. За яким критерієм здійснюється адаптація устаткування до певного обсягу виробництва?
4. В якій послідовності здійснюється адаптація устаткування?
5. Як визначається оптимальна інтенсивність роботи устаткування?
6. Поясніть, як визначаються граничні витрати на експлуатацію устаткування.
7. Які форми придбання устаткування, у чому полягають їх особливості, переваги і недоліки?
8. Що входить до складу лізингових платежів (орендної плати)?

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

для студентів денної (заочної) форми навчання

Модуль 1

Тема 1. Виробничо - організаційна й економічна структуризація підприємства — 1 год.

План

1. Сутність системної побудови підприємства.
2. Функціональна структуризація підприємства.
3. Класифікація виробничих підрозділів і їх взаємодія.
4. Ринкова кон'юнктура і зміни в структурі підприємства.

 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 13, 10, 15, 23, 33].

Тема 2. Структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму — 1 год.

План

1. Форми реалізації підрозділів та окремих виробників.
2. Сутність внутрішнього економічного механізму.
3. Організаційно - економічні передумови функціонування внутрішнього економічного механізму.
4. Форми функціонування внутрішнього економічного механізму та система чинників, які їх визначають.
5. Світовий і вітчизняний досвід внутрішніх економічних відносин.

 Література: [1, 2, 3, 8, 13, 24, 33].

Тема 3. Внутрішні ціни і методи їх формування — 2 год. (0,5 год.)

План

1. Внутрішнє формування витрат і розподіл доходу.
2. Система планово-розрахункових цін на продукцію основних і допоміжних підрозділів.
3. Визначення цін на продукцію підрозділів - суб'єктів ринку.

 Література: [1; 2, 3, 5; 19; 20, 22; 25, 26, 27, 32].

Тема 4. Система і порядок планування діяльності підрозділів — 1 год. (0,5 год.)

План

1. Особливості і зміст внутрішнього планування.
2. Порядок і методи розробки планів підрозділів.
3. Система норм і нормативів для внутрішнього планування.
4. Методи розробки норм і нормативів.

 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 12, 15].

Тема 5. Розробка виробничої програми підрозділів та її ресурсне обґрунтування - 1 год. (0,5 год.)

План

1. Розробка виробничої програми підрозділів основного виробництва.
2. Планування виробництва внутрішньокоопераційних підрозділів.
3. Методи обчислення пропускної спроможності груп устаткування та їх завантаження.
4. Визначення обсягів робіт ремонтних служб.
5. Розрахунки обсягів сервісного обслуговування.

 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 16, 17, 28].

Тема 6. Планування витрат і прибутку підрозділів — 2 год. (0,5 год.)

План

1. Складання кошторисів підрозділів.
2. Метод розділу непрямих витрат між підрозділами.
3. Особливості розподілу прибутку структурних одиниць.

 Література: [1, 2, 3, 4; 5; 7; 8, 9; 10; 11; 13; 15; 16, 17, 18, 21, 22, 28, 31,33].

Тема 7. Контроль і оцінка діяльності підрозділів — 1 год.

План

1. Звітність підрозділів та служб (зміст, періодичність, організація).
2. Особливості визначення показників кінцевих результатів для різних підрозділів.
3. Оцінка рівня витрат з урахуванням конкретних умов діяльності підрозділу.
4. Специфіка бальної оцінки діяльності підрозділів апарату управління.

 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 29, 33].

Тема 8. Механізм стимулювання персоналу — 2 год. (0,5 год.)

План

1. Сутність та складові матеріального та нематеріального стимулювання персоналу.
2. Особливості визначення заробітку працівників при різних формах і системах оплати праці.
3. Принципи побудови вітчизняних і зарубіжних преміальних систем.
4. Форми й умови участі персоналу підрозділів у прибутку підприємства.

 Література: [1, 2, 3, 5, 13, 29, 30, 33].

Тема 9. Матеріальна відповідальність за результати роботи — 2 год. (0,5 год.)

Питання

1. Взаємодія підприємств і форми матеріальної відповідальності за порушення договірних зобов'язань.
2. Методи обчислення збитків від порушення господарських договорів.
3. Система внутрішніх економічних претензій та її організаційні основи.

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 10, 13, 14, 21, 29, 30, 33].

Тема 10. Аналіз системи “ витрати – випуск – прибуток ” — 2 год. (0,5 год.)

План

1. Сутність ВВП – аналізу.
2. Сутність маржинального прибутку і як він обчислюється.
3. Визначити беззбитковий обсяг продукції в одно продуктовому виробництві.
4. Визначити обсяг виробництва, що забезпечує цільовий прибуток підприємства.

📖 Література: [2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 18, 31, 33].

Тема 11. Регулювання та оцінка виробничих запасів — 2 год. (0,5 год.)

План

1. Сутність системи управління запасами.
2. Сутність методу ABC.
3. Системи управління запасами.
4. Метод оцінки запасів і вплив його на собівартість продукції.

📖 Література: [2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 18, 21, 33].

Тема 12. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження — 1 год.

План

1. Сутність адаптації операційної системи.
2. Визначення граничних витрат на експлуатацію устаткування.
3. Форми придбання устаткування.

📖 Література: [2, 3, 8, 9, 23, 24, 29, 33].

4. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ для студентів денної (заочної) форми навчання

Модуль 1

Тема 1. Виробничо - організаційна й економічна структуризація підприємства — 7 год. (10 год.)

Питання

1. Сутність системної побудови підприємства.
2. Функціональна структуризація підприємства.
3. Класифікація виробничих підрозділів і їх взаємодія.
4. Ринкова кон'юнктура і зміни в структурі підприємства.

 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 13, 10, 15, 23, 33].

Тема 2. Структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму — 8 год. (10 год.)

Питання

1. Особливості реалізації економічних інтересів на рівні підприємства, підрозділів, персоналу.
2. Чинники функціонування внутрішнього економічного механізму.
3. Сфери застосування різних форм функціонування внутрішнього економічного механізму.
4. Ефективність і умови розширення самостійної діяльності підрозділів.

 Література: [1, 2, 3, 8, 13, 24, 33].

Тема 3. Внутрішні ціни і методи їх формування — 7 год. (10,5 год.)

Питання

1. Внутрішнє формування витрат і розподіл доходу.
2. Система планово-розрахункових цін на продукцію основних і допоміжних підрозділів.
3. Визначення цін на продукцію підрозділів - суб'єктів ринку.

 Література: [1; 2, 3, 5; 19; 20, 22; 25, 26, 27, 32].

Тема 4. Система і порядок планування діяльності підрозділів — 9 год. (9,5 год.)

Питання

1. Система внутрішнього планування при різних формах функціонування внутрішнього економічного механізму.
2. Особливості розробки планів підрозділів — суб'єктів ринку.
3. Методи синхронного і послідовного планування.
4. Плани підрозділів і оптимальний розподіл ресурсів підприємства.

 Література: [1, 2, 3, 5, 8, 12, 15].

Тема 5. Розробка виробничої програми підрозділів та її ресурсне обґрунтування — 8 год. (10,5 год.)

Питання

1. Розробка виробничої програми підрозділів основного виробництва.
2. Планування виробництва внутрішньоопераційних підрозділів.
3. Методи обчислення пропускної спроможності груп устаткування та їх завантаження.
4. Визначення обсягів робіт ремонтних служб.
5. Розрахунки обсягів сервісного обслуговування.

 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 16, 17, 28].

Тема 6. Планування витрат і прибутку підрозділів — 7 год. (10,5 год.)

Питання

1. Складання кошторисів підрозділів.
2. Метод розділу непрямих витрат між підрозділами.
3. Особливості розподілу прибутку структурних одиниць.

 Література: [1, 2, 3, 4; 5; 7; 8, 9; 10; 11; 13; 15; 16, 17, 18, 21, 22, 28, 31,33].

Тема 7. Контроль і оцінка діяльності підрозділів — 8 год. (11 год.)

Питання

1. Звітність підрозділів та служб (зміст, періодичність, організація).
2. Особливості визначення показників кінцевих результатів для різних підрозділів.
3. Оцінка рівня витрат з урахуванням конкретних умов діяльності підрозділу.
4. Специфіка бальної оцінки діяльності підрозділів апарату управління.

 Література: [1, 2, 3, 4, 5, 29, 33].

Тема 8. Механізм стимулювання персоналу — 8 год. (11,5 год.)

Питання

1. Сутність, складові і методи нематеріального стимулювання персоналу.
2. Визначення заробітної плати персоналу при колективній системі оплати праці.
3. Системи стимулювання персоналу за кордоном.

 Література: [1, 2, 3, 5, 13, 29, 30, 33].

Тема 9. Матеріальна відповідальність за результати роботи — 5 год. (10,5 год.)

Питання

1. Взаємодія підприємств і форми матеріальної відповідальності за порушення договірних зобов'язань.
2. Методи обчислення збитків від порушення господарських договорів.
3. Система внутрішніх економічних претензій та її організаційні основи.

📖 Література: [1, 2, 3, 5, 10, 13, 14, 21, 29, 30, 33].

**Тема 10. Аналіз системи “ витрати – випуск – прибуток” —
7 год. (11,5 год.)**

Питання

1. Сутність і передумови аналізу системи “витрати – випуск – прибуток”.
2. Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності.
3. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат.

📖 Література: [2, 3, 4, 7, 8, 9, 11, 18, 31, 33].

Тема 11. Регулювання та оцінка виробничих запасів — 6 год. (10,5 год.)

Питання

1. Оптимізація запасів та інтервалів поставки матеріалів.
2. Основні системи управління запасами.
3. Оцінка руху виробничих запасів та її вплив на собівартість продукції.

📖 Література: [2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 18, 21, 33].

**Тема 12. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження —
8 год. (11 год.)**

Питання

1. Сутність адаптації операційної системи.
2. Визначення оптимальної інтенсивності роботи устаткування.
3. Форми придбання устаткування.

📖 Література: [2, 3, 8, 9, 23, 24, 29, 33].

5. Розподіл модулів навчальної дисципліни “Внутрішній економічний механізм підприємства” на кредити ECTS, їх оцінювання в балах та терміни підсумкового контролю знань за модулями

Номер модуля	Кількість кредитів ECTS	Кількість балів, що зараховуються		Тиждень підсумкового контролю за модулем
		мінімальна	максимальна	
модуль 1	1	15	25	3
модуль 2	1	15	25	5
модуль 3	1	15	25	8
модуль 4	1	15	25	11
Всього	4	60	100	Іспит (12 тиждень)

Примітки

Мінімальна кількість балів, за якої вважається, що студент отримав знання з даної дисципліни (за умови виконання студентом всієї навчальної програми), — 60.

6. Нарахування балів за виконання окремих видів робіт з вивчення дисципліни

№ п/п	Види робіт	Кількість балів
1.	Відповіді на семінарських заняттях з основних питань. Задача основних тем модуля	0, 1, 2, 3
2.	Перездача теми пропущеного семінарського заняття	1, 2
3.	Активна участь у роботі семінару (доповнення, розв'язання задач біля дошки)	1, 2
4.	Виконання самостійних робіт (реферати, виконання домашнього завдання)	0, 1, 2, 3
5.	Відсутність на семінарському занятті	–2
6.	Модульна контрольна робота	0, 1, 2, 3, 4, 5, 6
7.	Виконання індивідуальної роботи (лабораторні, розрахункові, практичні)	0, 1, 2, 3, 4
8.	Участь у конференціях, круглих столах і т.д.	1, 2, 3
9.	Присутність на заняттях	
10.	Відсутність на лекційному занятті	–1
11.	Непідготовленість до семінарського заняття	–1

7. Форми поточного контролю знань студентів за модулями дисципліни

№ мод.	Елементи модуля	Форма контролю
МОДУЛЬ №1	Домашнє завдання: Підготовка реферату	Захист
	Індивідуальне домашнє завдання “Розрахунок ціни виробника”	Перевірка письмової роботи
	Домашнє завдання “Структура і форми внутрішнього економічного механізму”	Захист індивідуального завдання
	Теми 1–3 лекційного курсу	Письмова контрольна робота (чи тести)
МОДУЛЬ №2	Домашнє завдання: “Складання тестів на тему: «Витрати і прибуток»”	Захист домашнього завдання
	Домашнє завдання: Розв'язок задач	Захист індивідуального завдання
	Домашнє завдання “Виробнича програма та її показники”	Перевірка виконання

	Теми 4–6 лекційного курсу	Модульна контрольна робота (тести)
МОДУЛЬ №3	Доашнє завдання: Розв’язок задач на теми «Механізм стимулювання» та «Матеріальна відповідальність з результати роботи»	Перевірка виконання
	Виконання практичної роботи №1 “Розв’язок задач за варіантами з розрахунку заробітної плати за коефіцієнтом трудової участі”	Перевірка практичної роботи
	Індивідуальне завдання. Складання тестів за пройденим матеріалом	Захист індивідуального завдання
	Підсумковий тест за модулем №3	Модульна контрольна робота (тести)
МОДУЛЬ №4	Домашнє завдання: Розв’язок задач з теми «Аналіз системи «витрати – випуск прибутку»	Перевірка виконання
	Виконання практичної роботи №2 “Аналіз системи ВВП” за варіантами	Перевірка практичної роботи
	Домашнє завдання: Розв’язок задач з теми «Регулювання та оцінка запасів»	Тест
	Теми 10-12 лекційного курсу	Письмова контрольна чи тести
	Підсумкова модульна контрольна робота	Перевірка контрольної роботи

8. Підсумкове рейтингове оцінювання знань студентів з дисципліни за шкалою ECTS та національною шкалою

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За бальною шкалою	За шкалою академії
A	Відмінно (відмінне виконання, творчий підхід, допускається лише незначна кількість помилок)	91-100	5
B	Дуже добре (вище від середнього рівня з кількома помилками)	86-90	4
C	Добре (загалом правильна робота з незначною кількістю грубих помилок)	80-85	4
D	Задовільно (непогано, але із значною кількістю недоліків)	70-79	3
E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальні критерії)	60-69	3
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35-59	2
F	Незадовільно з обов’язковим повторним курсом	1-34	2

9. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

Загальний обсяг роботи 9–10 друкованих аркушів. План реферату студент складає самостійно і виносить його на початок тексту на окремому аркуші. При розкритті теми реферату бажано його представляти у вигляді блок–схем з поясненнями. В кінці роботи необхідно навести список використаної літератури.

Тему реферату студенти вибирають самостійно (узгодивши з викладачем).

Реферат необхідно підготувати і подати для перевірки на кафедру в терміни, встановлені навчальним графіком.

На титульній сторінки повинні бути зазначені прізвище, ім'я та по-батькові студента, спеціальність, курс, тема реферату та ін. (зразок титульної сторінки наводиться нижче).

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКА АКАДЕМІЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Факультет економічний
Кафедра економіки підприємства

**РЕФЕРАТ
з дисципліни «Внутрішній економічний механізм
підприємства»**

на тему: **«НАЗВА РЕФЕРАТУ»**

Виконав(ла):
студент(ка) 4-го курсу
спеціальності _____
очної (заочної) форми навчання
П.І.П. студента

Викладач:
к.е.н., доцент Відоменко О.І.

Київ-2009

Перелік тем реферату:

1. Виробничо-організаційна й економічна структуризація підприємства.
2. Сутність, структура і форми функціонування внутрішнього економічного механізму на підприємстві.
3. Внутрішні ціни і методи їх формування на підприємстві.

4. Система і порядок планування діяльності підрозділів на підприємстві.
5. Нормативна база планування
6. Розробка виробничої програми підрозділів на підприємстві та її ресурсне обґрунтування.
7. Планування витрат підприємства.
8. Планування прибутків підприємства.
9. Планування результатів діяльності підприємства
10. Контроль і оцінка діяльності підприємства.
11. Механізм стимулювання персоналу підприємства.
12. Матеріальна відповідальність за результати роботи на підприємстві.
13. Оцінка техніко-технологічної бази виробництва на підприємстві.
14. Діагностика й стратегія розвитку внутрішнього економічного механізму на підприємстві.
15. Аналіз системи “витрати – випуск – прибуток” на підприємстві.
16. Регулювання та оцінка виробничих запасів на підприємстві.
17. Адаптація операційної системи підприємства до зміни її завантаження.
18. Внутрішня економічна діагностика стану виробничої системи
19. Діагностика техніко-технологічної бази виробництва
20. Діагностика внутрішнього економічного механізму підприємства

10. ЗАДАЧІ З КУРСУ

Завдання 1

Керівництво підприємства вирішило розширити застосування економічних методів управління підрозділами, впровадити стимулювання колективів цехів з предметно-замкнутим циклом через показник прибутку. Для цього потрібно визначити планово-розрахункові ціни на їх продукцію з включенням прибутку. У цьому разі йдеться про механоскладальний цех, планово-обліковими одиницями якого є готові прилади.

Витрати, грн., на прилад № 1 за статтями:

Основні матеріали та купівельні напівфабрикати	65,00
Напівфабрикати інших цехів	32,00
Енергія технологічна	13,10
Основна зарплата виробничих робітників	21,20
Додаткова зарплата виробничих робітників	3,00
Відрахування на соціальні потреби	13,00
Витрати на утримання та експлуатацію машин і устаткування	28,70
Загальновиробничі витрати	15,00

Ціна готової машини, в яку входить прилад – 1000 грн., повна собівартість – 800 грн., виробнича собівартість – 700 грн., вартість обробки (повна собівартість без прямих матеріальних витрат) – 400 грн. На підприємстві в цехах до останнього часу застосовувався

безнапівфабрикатний облік витрат. Річна виробнича собівартість продукції цеху – 5000 тис. грн., собівартість без прямих матеріальних витрат - 3000 тис. грн.. Витрати прибутку підприємства на стимулювання колективу цеху, його соціальні потреби становлять приблизно 400 тис. грн. на рік.

Потрібно:

- 1) вибрати модель планово-розрахункової ціни на продукцію цеху;
- 2) на підставі вибраної моделі планово-розрахункової ціни обчислити цю ціну;
- 3) дати схему обчислення і розподілу прибутку цеху.

Завдання 2

Механічний цех виготовляє комплекти деталей для металообробних верстатів. За місяць передбачається виготовити і передати складальному цеху 300 машинокомплектів; трудомісткість одного комплекту 25 нормо-год. Трудомісткість незавершеного виробництва відповідно на початку і кінець планового періоду становитиме 625 і 675 нормо-год.

Потрібно:

- 1) визначити обсяг кінцевої продукції цеху в нормо-годинах;
- 2) Обчислити загальну умовну кількість виготовлених машинокомплектів і валову продукцію цеху в нормо-годинах.

Завдання 3

Підрозділ А виробляє блоки внутрішньо коопераційного призначення. Підрозділу Б необхідно отримати 5000 блоків, які може поставити лише підрозділ А. Витрати на виробництво одного блока підрозділом А становлять 28 грн. Якщо підрозділ А погодиться на поставку такої партії блоків для підрозділу Б, тоді йому необхідно зменшити продаж на зовнішньому ринку на 3500 блоків за рік. Ціна блока, що реалізується на зовнішньому ринку, становить 45 грн. Повні витрати на один блок – 35 грн. Взяти до уваги, що виробничі потужності підрозділу А використовуються на 100%

Потрібно:

- 1) визначити верхню та нижню межі внутрішньої ціни блока;
- 2) розрахувати внутрішню ціну блока з урахуванням утраченого прибутку від зменшення обсягів реалізації на зовнішньому ринку;
- 3) проаналізувати, як впливає вибір внутрішньої ціни блока на прибуток підприємства в цілому.

Завдання 4

Виробничий підрозділ підприємства (завод) з початку кварталу приступив до виготовлення складного виробу вартістю 250000 грн. Тривалість виробничого циклу виготовлення виробу становить 3 місяці (67 робочих днів), у тому числі перший місяць — 22 дні, другий — 23 дні і третій — 22 дні.

Потрібно:

- 1) визначити ступінь готовності виробу на кінець кожного місяця у відсотках;
- 2) обчислити обсяг валової продукції за кожний місяць в гривнях.

Завдання 5

Спеціалізоване підприємство виготовляє один вид продукції А (однопродуктове виробництво). За місяць виготовлено 1000 виробів, з них продано 900, решта, тобто 100 шт., залишилась на складі готової продукції. Запасів готової продукції на складі на початок місяця не було. Ціна продажу одного виробу 100 грн., виробнича собівартість — 60 грн. Адміністративні витрати й витрати на збут за місяць відповідно становлять 10000 і 12000 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити валовий і операційний прибуток підприємства за місяць при калькулюванні за виробничими витратами.
- 2) визначити операційний прибуток у тому разі, коли на собівартість товарної продукції відносяться всі витрати, окрім витрат на збут.
- 3) якщо операційний прибуток у цих випадках різний, з'ясувати причини відхилення.
- 4) обчислити рентабельність продукції (обороту) за місяць.

Завдання 6

Хімічний завод виготовляє з однієї сировини два продукти (А і Б). Виробничі витрати за місяць становлять 18 200 грн. Продукти А і Б реалізуються без додаткової подальшої обробки. Обсяг виробництва продукту А за місяць 1000 л (ціна 15 грн. за 1 л), продукту Б — 500 л (ціна 22 грн. за 1 л). Адміністративні витрати і витрати на збут 5000 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити виробничу собівартість одиниці продукції А і Б, розподіливши витрати пропорційно до обсягу виробництва в ринкових цінах;
- 2) визначити собівартість залишків готової продукції за умови, що на початок місяця продукції на складі не було, а за місяць передбачається продати продукту А — 800 л, продукту Б — 450 л;
- 3) обчислити валовий і операційний прибуток за місяць.

Завдання 7

Механообробний цех виготовляє вузли машин для складального цеху, а також надає виробничі послуги іншим цехам і службам (виготовлення реманенту, обробка деталей і т. ін.). Планом на місяць передбачено виготовити 500 вузлів і надати послуги іншим цехам обсягом 1000 нормо-год. Трудомісткість одного вузла 20 нормо-год. За місяць цех виготовив і здав складальному цеху 450 вузлів, надав послуг іншим

підрозділам заводу на 2100 нормо-год, але внаслідок нечіткої роботи не виконав замовлення інструментального цеху на 300 нормо-год.

Потрібно:

- 1) визначити ступінь виконання цехом плану з номенклатури продукції у процентах;
- 2) оцінити виконання плану із загального обсягу виробництва;
- 3) з'ясувати можливі причини невиконання плану з номенклатури.

Завдання 8

У цеху оплата робітників на основних виробничих процесах відрядна. Трудомісткість технологічних операцій за рік 420 тис. нормо-год, середньогодинна тарифна ставка на відрядних робочих 3,5 грн. Норми в середньому виконуються на 110%. 100 робітників на допоміжних і обслуговуючих роботах оплачуються почасове, їх середня тарифна ставка 3,2 грн. Фонд часу роботи одного робітника на плановий рік 1820 год. Додаткова заробітна плата робітників (оплата відпустки, доплати за роботу в нічний час та ін.) становить 12% від основної (прямой) зарплати. За додержання технологічної, трудової дисципліни і якісне виконання роботи передбачена премія для робітників на рівні 25% основної зарплати. Керівництво і спеціалісти цеху в кількості 50 осіб оплачуються за окладною системою. Місячний фонд їх зарплати становить 37500 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити планові річні фонди основної і загальної зарплати робітників;
- 2) визначити загальний фонд заробітної плати цеху на рік;
- 3) обчислити середньомісячну зарплату працівників цеху.

Завдання 9

Бригада з чотирьох осіб працює за єдиним нарядом відповідно до спільного кінцевого результату. Розподіл відрядного заробітку здійснюється пропорційно кількості відпрацьованих днів і коефіцієнтів трудової участі (КТУ). Ці дані наведені у табл. 3.6, в якій і доцільно виконувати завдання. За місяць бригаді нараховано 2910 грн. зарплати, в тому числі 2610 грн. — відрядний заробіток, решта, тобто 300 грн., — індивідуальні доплати.

Обчислення зарплати членів бригади

Члени бригади	КТУ за місяць	Відпрацьовано днів	Кількість КТУ-днів	Оплата за один КТУ-день, грн.	Зарплата за відпрацьовані КТУ-дні, грн.	Індивідуальні доплати, грн.	Зарплата за місяць, грн.
Василенко І.	2,1	18				120	
Брачук П.	1,9	22				80	

Шипко Л.	1,7	22				60	
Струк А.	1,4	20				40	
Разом	—	—				300	

Потрібно:

- 1) розподілити відрядну заробітну плату між членами бригади;
- 2) обчислити загальну зарплату кожного працівника бригади за місяць.

Завдання 10

Через зрив поставлення контрагентом комплектувальних виробів завод знизив виробництво приладів П1 і П2, а через це не виконав зобов'язань щодо їх поставлення і заплатив штраф замовникові. Відповідні дані по зазначених приладах наведені у табл. 3.7

Показники для обчислення збитків

Показник	Прилад П1	Прилад П2
1. Зниження обсягу виробництва і поставок, шт.	-100	-50
2. Ціна, грн.	200,0	300,0
3. Виробнича собівартість, грн.	160,0	230,0
4. Постійні витрати у виробничій собівартості, %	20,0	20,0
5. Заплачено штраф за зменшення поставки приладів, грн.	4200,0	3500,0

Потрібно:

- 1) обчислити втрачений заводом прибуток (збитки) внаслідок зниження виробництва і продажу приладів;
- 2) визначити загальний обсяг збитків заводу від порушення договірних зобов'язань.

Завдання 11

На деревообробній фабриці виготовляють дерев'яні столи за спеціальним замовленням у кількості 7450 шт. Деревина для виробництва столів надходить від трьох постачальників, назовемо їх коротко буквами А, Б і В. Договірні зобов'язання (у м³) щодо поставлення матеріалів та їх виконання відбиває табл. 3.8

Виконання договорів поставлення, м³

Постачальник	План поставлення	Фактично поставлено	Відхилення (-,+)
А	500	480	-20
Б	650	600	-50
В	340	380	+40
Разом	1490	1460	-30

З одного кубометра деревини виготовляють 5 столів. Ціна стола 200 грн., виробнича його собівартість, 30 грн. За зменшення поставки

замовнику кількості столів фабрика заплатила штраф у сумі 6000 грн. З огляду на термінову закупівлю більшої кількості матеріалів, ніж передбачено договором, у постачальника В фабрика зазнала додаткових витрат на суму 2500 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити втрачений підприємством прибуток унаслідок зниження виробництва і продажу столів;
- 2) визначити загальний обсяг збитків фабрики від неналежного виконання договірних зобов'язань;
- 3) розподілити збитки фабрики між постачальниками, що їх спричинили, для оформлення претензії щодо компенсації вимушених витрат.

Завдання 12

Унаслідок невиконання договору поставки матеріалів контрагентом підприємство знизило випуск виробу А на 40 штук, виробу Б – на 55 штук. Ціни цих виробів і планові змінні витрати на їх виготовлення такі: $C_a = 400$ грн., $C_b = 360$ грн., $C_{з.оА} = 240$ грн., $C_{з.оБ} = 180$ грн. Нестача матеріалів спричинила простої, за які сплачено робітникам 1800 грн. Додаткова зарплата становить 12%, відрахування на соціальні заходи 30%. За не поставку замовникові виробів А і Б у повному обсязі згідно з договором підприємство заплатило штраф у сумі 4000 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити втрачений підприємством прибуток унаслідок зменшення обсягу виробництва і продажу продукції;
- 2) обчислити загальний розмір збитків від невиконання договірних зобов'язань для оформлення претензії постачальнику.

Завдання 13

Однопродуктове підприємство виготовляє виріб А і продає його за ціною 250 грн. за штуку. Змінні витрати на один виріб 150 грн. Постійні витрати за рік становлять 200 000 грн.

Потрібно: обчислити мінімальний річний обсяг виготовлення і продажу виробу А, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Завдання 14

Підприємство спеціалізується на виготовленні окулярів. Виробнича потужність його 500 000 окулярів на рік, яка використовується на 90%. Для виготовлення окулярів потрібні лінзи. Ціна однієї лінзи 4 грн. Витрати на оформлення і поставку однієї партії лінз (оформлення документації, транспортні витрати, поїздки агентів з постачання тощо) 450 грн. Витрати підприємства на утримання запасу лінз (капітал у запасах, утримання складу і т. п.) становлять 15 % від їх вартості.

Потрібно:

- 1) визначити оптимальну партію поставки лінз на підприємство;
- 2) установити періодичність постачання лінз протягом року.

Завдання 15

Для технічного переобладнання і розширення виробництва потрібно придбати устаткування вартістю 100 000 грн. Розглядається три варіанти фінансування інвестицій на зазначену суму: за рахунок власних коштів, кредиту і фінансового лізингу. Умови фінансового забезпечення придбання устаткування такі: термін договору лізингу 4 роки; за цей період рівномірні (однакові за роками) лізингові платежі повністю відшкодовують вартість устаткування з виплатою лізингового доходу на рівні 12 % річних. Кредит надається на 3 роки за плату 1 5 % річних і повертається рівними сумами в кінці кожного року. Дисконтна ставка 20 %.

Потрібно:

- 1) обчислити річну орендну плату і загальну суму лізингових платежів у теперішній вартості;
- 2) обчислити річні платежі і загальну їх суму в теперішній вартості при купівлі устаткування за кредит;
- 3) визначити витрати у теперішній вартості при купівлі устаткування за власні кошти;
- 4) вибрати оптимальний варіант придбання устаткування за критерієм витрат.

Завдання 16

Змінні витрати однопродуктового підприємства на виріб Б 80 грн. Річні витрати на оренду виробничого приміщення 50 000 грн.; витрати на управління, виробничо-господарське обслуговування 65000 грн.; амортизація власного устаткування 25 000 грн. Ціна виробу 140 грн.

Потрібно: визначити мінімальний річний обсяг виготовлення і продажу виробу Б, який забезпечує готівкову беззбитковість.

Завдання 17

Підприємство виготовляє три вироби, показники яких наведено у табл. 3.9. Загальні річні постійні витрати становлять 144000грн.

Показники виробів

Виріб	Ціна грн.	Змінні витрати, грн.	Маржинальний прибуток, грн.	Частка у загальному випуску
А	100,0	60,0	40,0	0,30
Б	180,0	100,0	80,0	0,50
В	210,0	110,0	100,0	0,20

Потрібно: визначити річний обсяг виготовлення і продажу кожного виробу в заданій пропорції, який забезпечує беззбитковість виробництва.

Завдання 18

Розробляється проект створення малого спеціалізованого підприємства з виготовлення жіночих сумок. Середньорічний обсяг продажу сумок 80000 штук. Витрати на оренду виробничого й адміністративного приміщень, їх утримання становлять 400 тис. грн. на рік. Витрати на управління, інженерне та виробничо-господарське обслуговування 150 тис. грн. на рік, річна сума амортизації власного устаткування 80 тис. грн. Змінні витрати на одну сумку (матеріали, інструмент, зарплата робітників, технологічна енергія тощо) 80 грн., а ціна її 100 грн. їх розміри практично не залежать від обсягу виробництва в межах виробничої потужності. Попит на сумки високий і стабільний. Загальна сума інвестицій у підприємство 600 тис. грн.

Потрібно:

- 1) визначити мінімальний річний обсяг виготовлення сумок, який забезпечує беззбитковість виробництва;
- 2) побудувати графік динаміки загальних витрат і обсягу продажу продукції;
- 3) обчислити, за якого річного обсягу випуску сумок рентабельність інвестицій у це виробництво становитиме 20 %;
- 4) визначити коефіцієнт безпеки виробництва;
- 5) обчислити операційний ліверидж.

Завдання 19

Річний обсяг виробництва і продажу продукції підприємства становить 1200000 грн. Адміністративні витрати, витрати на збут і загальновиробничі постійні витрати 300 000 грн. на рік. Змінні витрати на 1000 грн. випуску продукції становлять 600 грн. Власний капітал підприємства 800 000 грн.

Потрібно:

- 1) обчислити маржинальний і операційний прибуток, коефіцієнт маржинального прибутку;
- 2) визначити обсяг беззбиткового виробництва і коефіцієнт безпеки виробництва;
- 3) обчислити обсяг виробництва, який забезпечує рентабельність власного капіталу на рівні 20 %;
- 4) обчислити операційний ліверидж;
- 5) визначити, як зміниться прибуток підприємства, якщо обсяг виробництва зросте на 30 %.

Завдання 20

Підприємство планує протягом III кварталу 2001 року відпустити у виробництво 400 т матеріалів за ціною 30 грн. Прогнозні дані про рух матеріалів підприємства наведено в таблиці:

Рух матеріалів	Кількість, т	Ціна, грн.
Залишок на початок періоду	70	30
Придбано: 17.07	150	31
13.08.	200	29
20.09.	50	33

Потрібно:

1) визначити собівартість матеріалів, відпущених у виробництво протягом періоду в разі застосування одного з таких методів оцінювання товарних запасів:

- а) методу середньозваженої вартості;
- б) методу ФІФО;
- в) методу ЛІФО;

2) розрахувати вартість залишків матеріалів на складі за кожним з названих методів;

3) проаналізувати, який з цих методів найпривабливіший для підприємства за критерієм прибутковості.

Завдання 21

У зв'язку з організацією виробництва меблів треба придбати комплект технологічного устаткування вартістю 50 000 грн. У підприємства таких грошей немає. Потрібне устаткування можна взяти за лізингом або купити за рахунок кредиту. Кредит на 3 роки банк надає за плату в 15 % річних. Лізингова компанія може поставити устаткування за договором фінансового лізингу на 4 роки з наступним викупом за залишковою вартістю. Річна орендна плата в сумі 16 000 грн., в т.ч. 7000 грн. амортизаційні відрахування, вноситься на початку року. Кредит з процентами за залишок суми боргу повертається в кінці року. За роками основний борг погашається так: 1-й — 15 000 грн., 2-й — 15 000 грн., 3-й — 20 000 грн. Дисконтна ставка 20 %.

Потрібно:

1) обчислити витрати на лізинг і викуп устаткування в теперішній вартості;

2) обчислити витрати на купівлю устаткування за рахунок кредиту в теперішній вартості;

3) зробити висновок про економічно доцільну форму придбання устаткування за критерієм витрат.

8. ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

для студентів заочної форми навчання

Методичні поради по виконанню контрольної роботи

Кожен студент заочної форми навчання для закріплення теоретичних знань з дисципліни та набуття практичних навичок у міжсесійний період виконує **контрольну роботу**, яка складається з теоретичної та практичної частини. Контрольна робота вважається однією із форм поточного контролю за самостійною роботою студентів. За контрольну роботу студент отримує оцінку, що вважається відносним показником результативності його праці.

Контрольна робота виконується на білому папері формату А-4. Починається робота з титульного аркушу (зразок його оформлення наведено нижче). На наступній сторінці студент повинен подати зміст контрольної роботи. Завершується робота списком використаної літератури.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКА АКАДЕМІЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІЧНИЙ
Кафедра економіки підприємства

КОНТРОЛЬНА РОБОТА
з дисципліни «Внутрішній економічний механізм
підприємства»

варіант №_____

Виконав(ла):
студент(ка) 4-го курсу
спеціальності _____
заочної форми навчання
П.І.І. студента

Перевірив:
к.е.н., доцент Відоменко О.І.

Київ-2009

Процес виконання контрольної роботи складається з наступних технологічних етапів:

1. ознайомлення із завданням згідно варіанту контрольної роботи
2. ознайомлення з рекомендованою літературою та добір додаткових джерел;
3. визначення основних теоретичних проблем, які мають бути вирішені в роботі;
4. вивчення теоретичного матеріалу за рекомендованою літературою;
5. складання плану теоретичних питань роботи (складання тестів та відповідей на них, останні подаються на окремому аркуші паперу, і кріпляться в роботу);
6. розв'язок задач;
7. оформлення роботи;
8. передача виконаної роботи на кафедру викладачеві.

Контрольна робота складається з теоретичних питань та задач. ***Викладач має право змінювати варіанти та структуру контрольної роботи. Тому завдання на контрольну роботу необхідно уточнювати у викладача на настановчій сесії.***

Для допуску до екзамену з дисципліни «ВЕМП» студент повинен мати конспект 12 тем (у робочому зошиті обсягом не менше 24 стор.) та контрольну роботу.

Контрольна робота складається з двох частин: тести та задачі-ситуації.

Тести на опрацьовані студентами-заочниками теми (у обсязі 50 тестових питань, по 5 питань на кожную тему) студенти складають самостійно.

Теми, які необхідно розкрити у тестах:

- Тема 3. Внутрішні ціни та методи формування
- Тема 4. Система та порядок планування
- Тема 5. Виробнича програма та ресурсне обґрунтування
- Тема 6. Планування витрат
- Тема 7. Контроль оцінка діяльності
- Тема 8. Механізм стимулювання
- Тема 9. Матеріальна відповідальність за результати роботи
- Тема 10. Аналіз системи «витрати – випуск – прибуток»
- Тема 11. Регулювання та оцінка виробничих запасів
- Тема 12. Адаптація операційної системи до зміни завантаження

Задачі-ситуації студенти виконують в два етапи. Перший етап виконується за статистичними даними з підприємства (в період підготовки до сесії). Другий етап виконується в період сесії (завдання другого етапу студенти отримують на практичних заняттях в період сесії). При цьому на практичних заняттях відбувається розбір завдання та визначення ходу його виконання.

Практична частина контрольної роботи (задачі-ситуації), яку студенти повинні виконати до сесії виконується за формами звітності з підприємства (Форма №1 та Форма №2):

1. Провести вертикальний і горизонтальний аналіз балансу підприємства;
2. Провести аналіз ефективності діяльності підприємства
3. Провести оцінку фінансового стану підприємства
4. Визначити беззбитковий обсяг роботи підприємства (у вартісних показниках)

Після кожної таблиці даються висновки на 0,5-1 стор. друкованого аркушу. Дані таблиці та пояснення до них студенти 4-го курсу можуть використати у 2-му розділі бакалаврської роботи (при аналізі підприємства).

11. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Сутність підприємства як складної відкритої системи.
2. Виробничо-технічний аспект системної побудови підприємства.
3. Організаційний аспект побудови підприємства.
4. Економічний аспект побудови підприємства.
5. Сутність і значення вертикального поділу праці.
6. Сутність і значення горизонтального поділу праці.
7. Класифікація підрозділів підприємства.
8. Характеристика виробничих підрозділів.
9. Сутність та структура внутрішнього економічного механізму підприємства.
10. Економічні інтереси та форми їх реалізації.
11. Зв'язок і відмінності економічних механізмів підприємства та підрозділів.
12. Організаційно-економічні передумови функціонування внутрішнього економічного механізму.
13. Форми функціонування внутрішнього економічного механізму.
14. Умови та ефективність розширення самостійної діяльності підрозділів.
15. Система внутрішніх цін.
16. Функції внутрішніх цін.
17. Визначення вартості проміжної продукції.
18. Визначення вартості кінцевої продукції.
19. Стратегія і тактика ціноутворення на підприємстві.
20. Система та зміст внутрішніх планів.
21. Організація внутрішнього планування.
22. Структура та показники внутрішніх планів.
23. Методи планування діяльності підрозділів.

24. Особливості нормативної бази внутрішнього планування.
25. Організація нормативного господарства підприємства.
26. Особливості розробки виробничої програми для внутрішньокоопераційних підрозділів.
27. Особливості розробки виробничої програми центрів прибутку.
28. Розробка виробничої програми підрозділів основного виробництва.
29. Обґрунтування планів випуску та запуску виробів в умовах тривалого виробничого циклу.
30. Сутність оптимізації послідовності запуску продукції у виробництво.
31. Показники загального обсягу виробництва.
32. Обґрунтування пропускної спроможності і завантаження груп обладнання.
33. Планування виробництва допоміжних підрозділів.
34. Особливості планування інструментального виробництва.
35. Особливості планування енергетичного підрозділу.
36. Особливості планування ремонтної служби.
37. Планування виробничої інфраструктури.
38. Планування сервісного обслуговування.
39. Склад витрат підрозділів.
40. Порядок формування витрат підрозділів.
41. Кошториси підрозділів, методика їх складання.
42. Методи розподілу загальногосподарських витрат між підрозділами.
43. Планування витрат основних підрозділів.
44. Планування витрат допоміжних підрозділів.
45. Калькулювання собівартості виробів у підрозділах.
46. Методи розподілу непрямих витрат.
47. Особливості розподілу витрат на утримання й експлуатацію машин та устаткування.
48. Визначення прибутку підрозділів-суб'єктів ринку.
49. Особливості розподілу прибутку структурних одиниць корпорацій.
50. Види і форми контролю діяльності підрозділів.
51. Звітність підрозділів (зміст, періодичність).
52. Оцінні показники діяльності підрозділів та їх обґрунтування.
53. Особливості оцінки діяльності підрозділів обслуговування.
54. Оцінка діяльності невиробничих та функціональних підрозділів апарату управління.
55. Утворення та регулювання фондів оплати праці підрозділів.
56. Принципи побудови преміальних систем.
57. Форми участі персоналу підрозділів у прибутку підприємств.
58. Сутність і форми матеріальної відповідальності підприємств за результати роботи.

59. Поняття збитків та їх обчислення.
60. Форми матеріальної відповідальності підрозділів і працівників.
61. Обчислення величини внутрішньої претензії.
62. ВВП – аналіз.
63. Економічна сутність і роль коефіцієнта маржинального прибутку.
64. Визначення беззбиткового обсягу продукції в однопродуктовому виробництві.
65. Вплив структури витрат на розмір операційного ліверіджу.
66. Сутність системи управління запасами.
67. Основні методи класифікації запасів.
68. Сутність методу ABC.
69. Метод оцінки запасів і вплив його на собівартість продукції.
70. Сутність адаптації операційної системи.
71. Критерії здійснення адаптації устаткування до певного обсягу виробництва.
72. Адаптація устаткування за допомогою функції граничних витрат.

12. ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

У процесі роботи з навчальним матеріалом дисципліни обов'язковим є використання комп'ютерної техніки для:

- набору текстового матеріалу реферату;
- виготовлення ілюстративного матеріалу (таблиць, малюнків, схем тощо) із застосуванням електронних таблиць "EXCEL та вбудованих можливостей графіки текстового редактору "WORD".

При виконанні індивідуальних завдань та самостійної роботи рекомендується:

- ◆ використання можливостей INTERNET для підбору робочого матеріалу в процесі написання реферату з обов'язковим посиланням на джерело електронної інформації;
- ◆ використання джерел інформації на CD та DVD – носіях в якості додаткових з обов'язковим посиланням на відповідне джерело електронної інформації.

Бажаним та схвальним є використання різноманітних мультимедійних засобів для проведення аудиторних занять з метою більш глибокого засвоєння знань студентами

13. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Абсолютні показники витрат - у формі кошторису є універсальним і найбільш поширеним для оцінки роботи підрозділів. Він дає змогу порівняти фактичні витрати з плановими, виявити відхилення і в подальшому з'ясувати їх причини.

Аналітично-розрахунковий метод визначення норм - забезпечує обґрунтованість і прогресивність норм використання сировини, матеріалів, палива, енергії і витрат праці, відповідно до нього норми визначаються з обліком передового виробничого досвіду.

Асортимент - це різновидність виробів в межах даної номенклатури, характеризує їх склад за видами, типами, гатунками, фасонами та іншими ознаками.

Балансовий метод планування - ґрунтується на взаємозв'язку ресурсів, які мають бути на підприємстві, з їх потребою в межах планового періоду, метод реалізується через складання системи балансів матеріально-речових, вартісних і трудових.

Балансовий прибуток - включає, крім прибутку від реалізації продукції, прибуток від іншої реалізації та позареалізаційний прибуток є об'єктом оподаткування, податком на прибуток.

Безтарифна система оплати праці - коли заробітна плата кожного працівника підприємства є часткою у фонді оплати праці всього колективу, або колективу окремого підрозділу і залежить від кваліфікаційного рівня працівника, коефіцієнта трудової участі і фактично відпрацьованого часу.

Бригада - відрізняється від виробничої ділянки тим, що, виконуючи роботу за замовленням, вона являє собою сукупність просторового відокремлення робочих місць, з'являється у структурі підприємства в міру виникнення потреб.

Валова продукція характеризує загальний обсяг виробництва підприємства, вона включає всю продукцію у вартісному виразі, незалежно від ступеня її готовності.

Вартісними показниками виробничої програми є обсяги товарної, валової, реалізованої, чистої, умовно чистої продукції, нормативної вартості обробітку, валового і внутрішнього заводського обороту, обсяг незавершеного виробництва.

Ввізні - встановлюються на імпортовані піддакцизні товари, що оподатковуються податком на додану вартість і підлягають обкладенню ввізним митом; основою розрахунків таких цін є митна вартість товарів, виражена в національній валюті.

ВВП-аналіз — (аналіз системи «Витрати — Випуск — Прибуток») використовується для управління витратами та максимізації прибутку підприємства.

Виробнича дільниця - це сукупність територіально відокремлених робочих місць, на яких виконуються технологічно однорідні роботи або виготовляється однотипна продукція.

Виробнича потужність - це змінна величина, на яку впливають наступні фактори - структура основних виробничих фондів, питома вага їх активної частини, засоби виробництва, освоєння прогресивних технологій, продуктивність технологічного обладнання, спеціалізація підприємства, рівень організації праці та виробництва, якість предметів праці, кваліфікація кадрів, їх культурно-технічний рівень і ставлення до праці.

Виробнича потужність підприємства - визначається потужністю його підрозділів, а потужність підрозділів - потужністю дільниць.

Виробнича потужність підрозділу - це його потенційна здатність випускати максимальну кількість продукції за одиницю часу за допомогою організації сукупності наявних в межах підрозділу знарядь праці при досягнутому рівні їх досконалості й освоєння.

Виробнича програма - це конкретна сукупність завдань по виробництву продукції визначеної номенклатури, асортименту та належної якості на певний календарний період (місяць, квартал, рік, декілька років) у визначених обсягах згідно зі спеціалізацією і виробничою потужністю цих підрозділів.

Виробнича собівартість - розрізняється залежно від місця формування витрат, тобто грошові витрати на виробництво продукції в межах всього підприємства.

Виробнича структура підприємства - це сукупність окремих його виробничих підрозділів, розташованих певним чином на території, що займає підприємство, і зв'язаних між собою відносинами виробничої кооперації. Вона відображає характер поділу праці між окремими підрозділами, тобто виробничої спеціалізації, і визначає ступінь взаємозв'язків різних частин підприємства між собою і розвиток кооперування.

Виробничі ціни - це ціни, за якими реалізується продукція і надаються послуги іншим підприємствам та організаціям. До них належать оптові, закупівельні, кошторисні ціни та тарифи.

Витрати майбутніх періодів - розрізняються за часом виникнення, до них відносяться такі витрати, що хоча і виникають у даному періоді, але підлягають віднесенню на собівартість продукції

протягом встановленого періоду, це витрати по освоєнню нових видів продукції тощо.

Витрати поточного періоду - розрізняються за часом виникнення, це витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції даного періоду.

Відносна економічна самостійність виробничих підрозділів утворюється шляхом скорочення кількості централізованих планових

показників та використання у виробничих підрозділах деяких елементів ринкової економіки.

Відносна майнова самостійність виробничих підрозділів забезпечується шляхом закріплення за ними частки виробничих фондів, яка може бути надана підрозділу в оренду.

Відносна фінансова самостійність виробничих підрозділів досягається шляхом організації системи фінансових розрахунків на внутрішньопідприємницькому рівні, для чого в межах системи внутрішнього економічного механізму підприємства може створюватися внутрішньозаводський госпрозрахунковий банк.

Відносні показники витрат - це витрати на одиницю продукції або на одиницю виміру обсягу продукції (одну гривню, одну нормо-годину). Переваги відносних показників витрат полягають у тому, що їх фактичні й планові величини порівнюються безпосередньо, без будь-яких коригувань.

Відрядна форма оплати праці передбачає залежність суми заробітку від кількості виготовлених виробів або обсягу виконаних робіт за певний проміжок часу; відрядна форма включає такі системи, як: пряму відрядну, відрядно-преміальну, "відрядно-прогресивну, непряму (побічну) відрядну, колективну (бригадну), акордну системи.

Вільні - встановлюються підприємствами самостійно або на договірній основі з урахуванням попиту і пропозиції на ринку товарів, орієнтовані на економічну зацікавленість виробників у розширенні асортименту товарів та запобігання ажіотажного попиту і спекуляції.

Внутрішні договірні відносини між підприємством та його підрозділами і між самими підрозділами передбачають укладення внутрішніх договорів на оренду, постачання сировини і матеріалів, продукції, виконання робіт та надання послуг, виконання завдань за договорами, здійснення фінансових взаєморозрахунків, розгляд економічних претензій за невиконаними зобов'язаннями відшкодування заподіяних економічних збитків.

Внутрішні нормативи встановлювані залежно від призначення і характеру використання норм.

Внутрішні ціни - створюють основу договірних відносин між підприємством і його підрозділами, а також між самими підрозділами; це умовно розрахункові ціни, за якими підрозділи передають один одному товари або надають послуги.

Внутрішні ціни, визначені за ринковими цінами - за базу внутрішніх цін беруться поточні або усереднені ринкові ціни на внутрішні матеріали та комплектуючі вироби, які є проміжною продукцією на підприємстві.

Внутрішні ціни, визначені на базі фактичної ціни кінцевої продукції - базуються на фактичній ціні реалізації готової продукції підприємства, при визначенні ціни на проміжну продукцію та послуги від

фактичної ціни готової продукції вилючають витрати виробництва та прибутки підрозділів; процес розрахунку здійснюється у зворотному порядку послідовності технологічного процесу виробництва.

Внутрішні ціни, визначені на договірній основі - при формуванні ціни на кінцеву продукцію з урахуванням особливостей внутрішніх відносин, на основі договорів (угод) між підрозділами-постачальниками та підрозділами-споживачами, визначають внутрішню ціну на проміжну продукцію виходячи з існуючого рівня ринкових цін.

Внутрішні ціни, визначені на основі витрат виробництва - при внутрішньому ціноутворенні визначають величину витрат, необхідну для виготовлення продукції підрозділом, в основу можуть бути покладені повні, виробничі, прямі, змінні та граничні витрати.

Внутрішня матеріальна відповідальність обмежується відносинами між підрозділами, що не є юридичними особами, організується самим підприємством і ним регулюється, здійснюється на загальних засадах цивільного права і методики визначення збитків, реалізується через систему економічних претензій.

Внутрішньоцехове планування включає розробку календарних планів виробництва для дільниць та контроль їх виконання, розподіл робіт по дільницях, доведення конкретних завдань до робочих місць, оперативне регулювання виробничих процесів.

Втрачена вигода - невиконання договірних зобов'язань за обсягами поставок, невиконання договірних зобов'язань за строками поставок, невиконання строків впровадження нової техніки, не було укладене вигідне для підприємства замовлення тощо.

Вхідний контроль - перевірка відповідності встановленим вимогам сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих, що надходять на дане підприємство від інших підприємств-постачальників.

Групові норми встановлюються по укрупненій номенклатурі спожитих матеріальних ресурсів, ці норми визначаються на групу однорідних видів виробів або робіт, виконуваних на різних підприємствах або на різному устаткуванні.

Оптові ціни - це ціни, за якими державні, колективні та приватні підприємства розраховуються між собою або з гуртовими посередниками за великій партії товарів.

Державне замовлення - механізм формування складу необхідної продукції і розміщення відповідних угод серед підприємств; фінансуються за рахунок власних коштів підприємства та кредитних ресурсів.

Державний контракт - це договір, укладений державними замовниками від імені держави з виконавцем державного замовлення, в якому визначені економічні й правові зобов'язання сторін і обумовлені взаємовідносини замовника і виконавця, фінансуються за рахунок держбюджету України.

Державні - встановлюються державою на продукцію державних підприємств, деякі ресурси, суспільно необхідні товари.

Децентралізована номенклатура - формується підприємством самостійно на основі вивчення ринкового попиту на свою продукцію та встановлення прямих контактів із споживачами шляхом укладення договорів поставок.

Джерела відшкодування збитків - собівартість продукції, прибуток, фонд оплати праці, накладні витрати.

Дивізіональна організаційна структура управління будується не за функціональними ознаками, а за принципами групування виробничих підрозділів за продуктами, групами споживачів, за місцем розташування.

Диспетчерська служба на підприємстві охоплює контроль та управління технологічними процесами, контроль і оперативний розподіл матеріальних та енергетичних ресурсів, транспортних засобів, облік робіт машин і механізмів тощо.

Диспетчерське планування - виконання робіт, необхідних для оперативного обліку, контролю та регулювання здійснення оперативних планів і самого ходу виробництва.

Диспетчерський контроль - це процес, який забезпечує оперативне регулювання процесу виробництва шляхом систематичного облі-

ку та контролю за виконанням завдань, поточної підготовки виробництва, наявності виробничих ресурсів, оперативного усунення недоліків і відхилень, що виникають.

Диспетчерський контроль у масовому виробництві - об'єктом його є перевірка дотримання встановленого такту роботи потокових ліній і норм заділів на всіх стадіях виробничого процесу.

Диспетчерський контроль у одиничному виробництві - об'єктом його є хід виробництва, терміни виконання найважливіших робіт з окремих замовлень, здійснюється стосовно до розроблених циклових планів-графіків виконання замовлень, забезпечуючи систематичну перевірку своєчасності запуску і випуску заготовок, деталей і вузлів на окремих етапах їх виготовлення, а також своєчасності комплектування деталей і вузлів для остаточного монтажу і випуску готового виробу у встановлені планом терміни.

Диспетчерський контроль у серійному виробництві - об'єктом його є встановлені за планом терміни запуску і випуску партій заготовок і деталей на всіх ділянках виробництва, стан складських заділів заготовок і деталей та ступінь виконання складальних робіт відповідно до графіка робіт, чітка організація переналагодження устаткування.

Діагностика внутрішнього економічного механізму - це оцінка організаційної структури підприємства та її відповідності об'єктивними умовам (критеріями є ефективність роботи в цілому та вклад кожного підрозділу в економіку підприємства), оцінка стану планування діяльності

підрозділів, прогнозування внутрішніх економічних відносин, оцінка системи внутрішніх економічних відносин.

Діагностика організаційного рівня - це оцінка відповідності організаційної структури підприємства особливостям виробництва, оцінка рівня організації виробництва; критеріями оцінки є вивчення відповідності організаційного рівня виробництва основним принципам побудови виробничого процесу (принципи спеціалізації, пропорційності, паралельності, прямоточності, безперервності, ритмічності, гнучкості, циклічності, комплексності), оцінка рівня системи оперативно-календарного управління та її відповідності реальним умовам виробництва.

Діагностика техніко-технологічної бази виробництва - це оцінка технологічної структури виробництва, оцінка технічного рівня виробництва, оцінка виробничих потужностей підрозділів, їх динамізм.

Дієвість системи внутрішніх економічних відносин - здатність цієї системи приводити в рух механізм взаємного економічного стимулювання підрозділів з метою поліпшення кінцевих результатів роботи підприємства в цілому, проявляється у відсутності економічних збитків з вини структурних підрозділів підприємства.

Для **оцінки собівартості валової продукції підрозділу** необхідно з кошторису витрат вилучити ті, що з різних причин не включаються у виробничу собівартість продукції (наприклад, відшкодування втрат від браку), вилучити приріст або додати зменшення залишків витрат майбутніх періодів та залишків майбутніх платежів. .- Для **оцінки собівартості кінцевої продукції** необхідно собівартість товарної продукції скоригувати на зміну залишків нереалізованої продукції підрозділом.

До умов організації внутрішнього економічного механізму підприємства належать відносна майнова, економічна, фінансова самостійність виробничих підрозділів та створення внутрішньої інфраструктури.

Довгострокове планування - охоплює період 10-15 (раніше були на 25 років) років, вибір тривалості планового періоду зумовлюється істотними змінами у науково-технічному розвитку, змінами основних фондів, потреб споживачів і т. п.

Договірне регулювання діяльності (форма функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства) передбачає налагодження конструктивних відносин між підприємством і його підрозділами на основі укладених угод. Сферою застосування є підприємства колективної і приватної форм власності, іноді державної, головним завданням такої форми є отримання прибутку.

Договірне регулювання оплати праці - система відносин з приводу оплати праці, яка закріплюється в угодах, що укладаються на державному

(генеральна угода), галузевому (галузева угода), регіональному (регіональна угода) та виробничому (колективний договір) рівнях.

Договірні - встановлюються за домовленістю між продавцем і покупцем товару і можуть змінюватися за взаємною згодою сторін.

Допоміжні цехи виготовляють продукцію, що використовується для забезпечення власних потреб усередині самого підприємства (ремонтні, інструментальні, модельні).

Досвідний метод встановлення норм і нормативів ґрунтується на вже досягнутих практичних показниках, що покладені в основу при

упорядкуванні або обґрунтуванні норми, при цьому норми орієнтуються на минулий плановий період, на виготовлення однотипного виробу або виконання аналогічної роботи.

Економічна діагностика підприємства - це систематизована оцінка основних аспектів побудови підприємства (виробничо-технічної, організаційної, економічної), яка здійснюється з метою вивчення поточного стану підприємства, виявлення внутрішніх резервів, що можуть бути спрямовані на його подальший розвиток.

Економічний збиток означає матеріальні втрати, непродуктивні витрати, втрачену вигоду.

Економічні методи мотивації поділяються на методи прямої і непрямой мотивації.

Експериментальні (дослідні) цехи займаються підготовкою та випробуванням нових виробів, розробкою нових технологій, проведенням різноманітних експериментальних робіт.

Енергомістке виробництво - коли в структурі витрат значну питому вагу посідають витрати на енергію.

Ефективність організації системи внутрішнього економічного механізму визначається такими чинниками, як забезпечення відповідності майнової, організаційної та економічної самостійності структурних підрозділів.

За економічними елементами витрати формуються відповідно до їх економічного змісту, елементи витрат є однаковими для всіх галузей і на їх основі складається кошторис витрат виробництва.

Закупівельні ціни, за якими сільськогосподарські виробники (кооперативні, колективні, державні, фермерські, особисті підсобні господарства) продають свою продукцію державним, кооперативним, переробним, торговельним та іншим підприємствам, також використовуються при заготівлі продукції хутрового тваринництва, рибальства, вторсировини.

Змінні - розрізняються за обсягом виробництва, це витрати, загальна сума яких за певний час залежить від обсягу виробництва продукції; вони поділяються на пропорційно та непропорційно змінні.

Змішана виробнича структура - коли частина цехів спеціалізована технологічно, а решта - предметно.

Інактивне планування - (інертність) передбачає пристосування підприємства до існуючих умов без урахування минулого досвіду і забезпечення розвитку в майбутньому.

Індивідуальні норми встановлюються на конкретну одиницю виробів, що випускаються на підприємстві, вони враховують особливості виробництва і конструкції виробу.

Інтерактивне планування - (проектування майбутнього) враховує досвід минулого, сьогодення та передбачення майбутнього при обґрунтуванні найкращих підприємницьких ідей.

Інші заохочувальні та компенсаційні виплати включають винагороди та премії, які мають одноразовий характер, компенсаційні та інші грошові й матеріальні виплати, які не передбачені актами чинного законодавства або які провадяться понад встановлені зазначеними актами норми.

Календарне планування - передбачає розробку оперативних планів та графіків виготовлення і випуску продукції відповідними підрозділами.

Калькулювання - це обчислення собівартості окремих виробів.

Калькуляція - документ, в якому відображається калькулювання, в ньому всі витрати групуються за статтями калькулювання.

Комбінатська виробнича структура - на підприємствах, де здійснюються багатостадійні процеси виробництва, характерною ознакою яких є послідовність процесів переробки сировини (металургійна, хімічна, текстильна промисловість), її основу становлять підрозділи, які виготовляють завершену частку готового виробу (чавун, сталь, прокат)

Комплексна виробнича структура - коли підприємство має всю сукупність основних та допоміжних цехів.

Комплексні витрати - розрізняються за ступенем однорідності, різнорідні за своїм складом і охоплюють декілька елементів витрат (утримання і експлуатація обладнання, цехові і загальнопідприємницькі витрати, втрати від браку).

Контрактна система оплати праці ґрунтується на укладенні договору між роботодавцем і виконавцем, у якому обумовлюються режим та умови праці, права і обов'язки сторін, рівень оплати праці та інше.

Контроль - це вид управлінської діяльності щодо забезпечення процесу, за допомогою якого керівництво підприємства визначає, наскільки правильні його управлінські рішення, а також напрямки здійснення необхідних коректив; основним завданням контролю є забезпечення досягнення цілей організації.

Короткострокове планування - на період 1- 2 роки, особливість його полягає у можливості коригування показників відповідно до змін середовища.

Корпусна виробнича структура - коли на великих підприємствах декілька однотипних цехів можуть бути об'єднані у корпус, у цьому випадку корпус стає основним структурним підрозділом підприємства.

Кошторис витрат виробництва - це сума витрат його підрозділів, пов'язаних з основною діяльністю незалежно від того, відносяться вони на собівартість продукції чи ні.

Кошторисна собівартість - розрізняється залежно від часу формування, характеризує витрати на виріб або замовлення, які виконуються в одноразовому порядку.

Кошторисні ціни - ціни та розцінки, які використовуються для визначення розрахункової вартості нового будівництва, реконструкції будівель та споруд, їх розширення та переоснащення.

Лінійна організаційна структура управління - між елементами існують лише одноканальні взаємодії, кожен підлеглий має лише одного лінійного керівника, який виконує всі адміністративні та інші функції у відповідному підрозділі.

Лінійно-функціональна організаційна структура управління - дає змогу організувати управління виробничими процесами за лінійною схемою, при цьому функціональні підрозділи надають методичну допомогу, готують інформацію, вирішують різноманітні управлінські завдання для відповідних лінійних керівників.

Лінійно-штабна організаційна структура управління - передбачає створення спеціальних функціональних служб (штабів) при лінійному керівникові. Вони допомагають вивчати відповідні проблеми з метою надання допомоги лінійному керівнику у прийнятті рішень, при цьому вони не дають безпосередніх розпоряджень лінійному керівнику.

Майбутні витрати - розрізняються за часом виникнення: витрати, що включаються у собівартість звітного періоду шляхом резервування, витрати за оплати відпусток і за вислугу років, постійні витрати сезонних виробництв тощо.

Математичні методи планування - зводяться до оптимізації розрахунків на основі різного роду моделей, до найпростіших моделей належать статистичні, кореляційні тощо.

Матеріаломістке виробництво - коли в структурі витрат значну питому вагу посідають матеріальні витрати.

Матеріальна відповідальність підрозділів та їх трудових колективів за кінцеві результати роботи підприємства зводиться до безумовного виконання планових завдань і договірних зобов'язань; підрозділ повинен нести відповідальність за економічні збитки, заподіяні невиконанням договірних зобов'язань у формі штрафних санкцій та відшкодування матеріальних втрат.

Матеріальні втрати - невиконання норм, нормативів, лімітів, втрати, крадіжки, порчі, брак виробництва, його виправлення, аварійні та позапланові ремонти.

Матрична організаційна структура управління передбачає створення поряд з лінійними керівниками та функціональним апаратом управління тимчасових проектних груп, які формуються із спеціалістів функціональних підрозділів і займаються створенням нових видів продукції, а після завершення робіт над проектом спеціалісти повертаються до своїх функціональних підрозділів, керівник проекту виконує роль лінійного керівника стосовно до членів групи.

Міжцехове планування - має за мету забезпечити скоординовану діяльність та необхідні виробничі пропорції між цехами підприємства згідно з послідовністю технологічних процесів та з урахуванням їх функцій, але головним завданням є погодження номенклатурних заготовок, деталей, вузлів та строків їх пересування між цехами.

Мінімальна заробітна плата - це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником роботу; вона є державною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств, установ, організацій усіх форм власності і господарювання та юридичних осіб.

Мотивація праці - це процес стимулювання діяльності окремого працівника або групи працівників, спрямований на досягнення індивідуальних та загальних цілей.

Натуральні одиниці виміру виробничої програми встановлюються у фізичних одиницях виміру (штуки, тонни, метри тощо) - це обсяг продукції, у натуральних одиницях за номенклатурою і асортиментом.

Негрошові методи мотивації - результативність діяльності персоналу підприємства припускають гнучкі робочі графіки, що може бути особливо актуальним для значної кількості працівників; охорону

праці; питання, пов'язані з можливістю просування по службі (кар'єру) і т.п.

Непродуктивні витрати - анулювання замовлень, утримання обладнання в період простоїв, простоїв робітників, понаднормові роботи тощо.

Непропорційно змінні - змінюються непропорційно до зміни обсягу виробництва, вони поділяються на прогресуючі і регресуючі.

Непрямі витрати - розрізняються за способом віднесення на окремі види продукції, пов'язані з виготовленням виробів, не можуть бути прямо віднесені на той чи інший вид продукції; до них належить заробітна плата управлінського і обслуговуючого персоналу, утримання і експлуатація основних фондів тощо.

Непрямі методи мотивації - до них відносять такі види виплат, як пільговий відпочинок співробітників, пільгове або безкоштовне харчування під час робочого дня, пільгове або безкоштовне транспортне обслуговування тощо.

Номенклатура - це укрупнений перелік продукції, що випускається підрозділом або підприємством.

Номінальна заробітна плата - сума грошей, яку отримують працівники за свою працю за певний проміжок часу (годину, день, місяць).

Норма - це максимально припустимий абсолютний розмір витрат сировини, матеріалів, а також витрат живої праці на виготовлення одиниці продукції.

Норматив характеризує ступінь використання знарядь і предметів праці, витрат живої праці; до нормативів можна віднести коефіцієнт використання металу, відсоток чаду металу і т.п.

Нормативна вартість обробітку визначається як сума показника нормативної вартості обробітку одного виробу i -го виду і кількості виготовлених виробів i -го виду.

Нормативна собівартість - розрізняється залежно від часу формування, витрати на виробництво і реалізацію продукції розраховують на основі поточних норм витрат ресурсів.

Нормативний метод калькулювання - коли витрати на одиницю продукції встановлюються по нормах.

Нормативний метод планування - полягає в тому, що в основу планових завдань на певний період закладаються норми витрат різних ресурсів на одиницю продукції (сировини, матеріалів, обладнання, робочого часу, грошових коштів тощо).

Об'єктом планування є виробничо-комерційна діяльність підприємства, його науково-технічний розвиток, соціальна сфера, охорона довкілля.

Обслуговуючі цехи та господарства виконують роботи, які забезпечують необхідні умови для нормального функціонування основних та допоміжних виробничих процесів (транспортний цех, енергогосподарство).

Одноелементні витрати - розрізняються за ступенем однорідності, мають єдиний економічний зміст, як: сировина, матеріали, заробітна плата тощо.

Оперативне планування - зорієнтоване на короткий період часу, до 1 року, і містить конкретні поточні виробничі завдання діяльності основних цехів, діляниць, робочих місць. Воно забезпечує реалізацію короткострокових планів за допомогою чітко визначених засобів і ресурсів.

Оперативні нормативи є основою оперативної роботи підрозділів та підприємства у даний період часу, на основі цих нормативів підрозділам

підприємства відпускаються матеріали на місяць, декаду і зміну, затверджуються розцінки по заробітній платі, будуються поточні графіки виробництва, оцінюються результати праці робітників.

Оперативно-виробниче планування на підприємствах з масовим типом виробництва - найбільш доцільною є система планування, яка дозволяє регламентувати роботу окремих виробничих підрозділів в часі, що забезпечує рівномірний випуск виробів на конвеєрі.

Оперативно-виробниче планування на підприємствах з одиничним типом виробництва - найбільш доцільною є система планування, яка забезпечує раціональну організацію руху предметів праці в процесі виготовлення певного виробу.

Оперативно-виробниче планування на підприємствах із серійним типом виробництва - є найбільш доцільною системою планування, яка забезпечує рівномірний випуск продукції в установлені строки.

Операційний контроль - полягає в перевірці відповідності різних виробничих операцій вимогам технологічної документації, він є профілактичним. Об'єктами безпосередньої перевірки є технологічні параметри, що характеризують хід визначених виробничих операцій, має за кінцеву мету своєчасне виявлення дефектів у процесі виготовлення продукції.

Оплата праці (заробітна плата) - винагорода, розрахована, як правило, у грошовому вираженні, яку відповідно до трудового договору власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Організаційна структура управління - це форма системи управління, яка визначає склад, взаємодію та підпорядкованість її елементів, а також розподіл між ними прав і відповідальності.

Основні цехи виготовляють продукцію, яка призначена для реалізації на сторону, тобто продукцію, що визначає профіль та спеціалізацію підприємства (заготівельні, обробні, ковальські, пресові, штампувальні тощо).

Оцінка собівартості одиниці продукції підрозділу здійснюється в результаті співвідношення сукупних витрат виробництва підрозділу до обсягу виробленої продукції підрозділом протягом визначеного періоду.

Параметричний метод калькулювання - коли витрати на проєктований виріб встановлюються виходячи із залежності рівня цих витрат від зміни техніко-економічних параметрів виробу.

Періодичний контроль здійснюється у формі встановленої регулярної звітності підрозділів підприємства. Звіти про основні показники роботи підрозділів з належними поясненнями (аналізом) подаються, як правило, на які встановлюються планові завдання. До таких періодів належать місяць, квартал, рік тощо. У звіті зазначаються планові, фактичні

показники діяльності за певний період, а також підсумкові дані з початку року (кварталу). Звіти підрозділів складаються на основі оперативного й бухгалтерського обліку показників, що є об'єктами контролю.

Перспективні нормативи визначають найбільш ефективне в даних умовах використання ресурсів підприємства на майбутні планові періоди, подальші перспективи в роботі і визначають наявні на підприємстві резерви.

Підприємство - це організаційно відокремлена і економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери економіки, що виготовляє продукцію, виконує роботу або надає платні послуги.

Підприємство в широкому розумінні - це важлива, складна, відкрита, унікальна і необхідна феноменологічна система, яка базується на його виробничо-технічній, організаційній та економічній побудові і яка спрямована, з одного боку, на задоволення потреб громадян та розвиток національного господарства, а з другого - на підвищення

ефективності його функціонування, тобто максимізації прибутку при мінімумі витрат.

Підрозділи - це окремі частини підприємства, що об'єднують групи людей, які виконують специфічні завдання, досягають окремих цілей і є складниками досягнення загальної мети підприємства (цех, відділ, департамент).

План - найвища та найскладніша форма (модель) майбутнього, що передбачає виділення ресурсів та систему заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей і завдань.

Планова собівартість - розрізняється залежно від часу формування, її визначають перед початком планового періоду на основі прогресивних норм витрат ресурсів та цін на ресурси на момент складання плану.

Планування - вид, сфера діяльності органів управління підприємства щодо передбачення його майбутнього стану на основі врахування дії законів розвитку природи і суспільства, а також тенденцій розвитку підприємства, галузі і національної економіки.

Планування витрат - це процес створення передумов управління витратами підрозділів підприємства, у процесі планування встановлюються граничні загальні витрати в окремо функціонуючих підрозділах.

Побічні цехи займаються, як правило, утилізацією, переробкою та виготовленням продукції з відходів основного виробництва (товарів народного споживання, утилізації").

Повна собівартість - включає всю сукупність виробничої собівартості і позавиробничих витрат.

Погодинна форма оплати праці - передбачає оплату праці залежно від відпрацьованого часу і рівня кваліфікації; ця форма включає такі

системи, як: пряму погодинну, погодинно-преміальну та систему посадових окладів.

Позареалізаційний **прибуток** включає прибуток від спільної діяльності підприємств, відсотки від реалізації акцій, облігацій та інших цінних паперів, штрафи, що сплачуються іншими підприємствами за порушення договірних зобов'язань тощо.

Показник якості продукції - це кількісна характеристика одного або декількох властивостей продукції, що входять до складу її якості, розглянута стосовно визначених умов її створення й експлуатації або споживання.

Показники преміювання - конкретні якісні та кількісні результати виробничо-господарської діяльності, при досягненні яких окремі робітники або підрозділи отримують право на матеріальне заохочення.

Послідовний метод планування діяльності підрозділів, коли планові показники підрозділів підприємства визначаються послідовно, згідно з субординацією підрозділів, починаючи з бригад, дільниць, завершуючи цехами і виробництвами.

Постійні витрати - розрізняються за обсягом виробництва, їх загальна сума не залежить від кількості виготовленої продукції в певних межах; до них належать витрати на утримання і експлуатацію будівель і споруд, управління тощо.

Поточна потужність розраховується періодично у міру зміни умов або при перевищенні планових показників виробництва.

Поточний контроль здійснюється щоденно як систематичний моніторинг за рухом матеріальних цінностей, незавершеного виробництва і продукції. Його основним інструментом є оперативний облік у системі диспетчерського регулювання виробництва. Поточний контроль відіграє важливу профілактичну роль, оскільки дає змогу оперативно реагувати на небажані відхилення в ході виробництва.

Превентивне планування - (упередження) - орієнтується на майбутні зміни, керівництво прагне прискорити зміни, наблизити майбутнє, пов'язане із прогнозуванням.

Предметна виробнича структура - спеціалізація цехів на виготовленні певного виробу або групи однотипних виробів, вузлів, деталей з використанням різноманітних технологічних процесів та операцій (цех кузовів, задніх мостів, двигунів на автомобільному заводі), поширена на підприємствах великосерійного та масового виробництва з обмеженою номенклатурою та значними обсягами продукції.

Прибуток - це та частина виручки, що залишається підрозділу або підприємству після відшкодування усіх витрат, пов'язаних з виробництвом, реалізацією продукції та іншими видами діяльності.

Прибуток валовий (від реалізації) - визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції, без урахування податку на додану вартість і акцизного збору, та повною собівартістю продукції.

Прибуток від іншої реалізації включає прибуток від реалізації продукції або послуг непромислових господарств, що перебувають на балансі підприємства, доходи від продажу товарно-матеріальних цінностей, які не брали участі у виробництві тощо.

Приймальний контроль - полягає у перевірці відповідності готової продукції вимогам, встановленим нормативною документацією, на його основі приймаються рішення або про випуск і постачання готової продукції, або про її бракування; його кінцева мета - запобігти випуску продукції, що не відповідає встановленим вимогам.

Принцип гнучкості - забезпечує в процесі планування можливості коригування планів відповідно до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Принцип єдності (системності, холізму) передбачає, що планування на підприємстві має системний характер, економічна категорія «система» характеризується наявністю сукупності елементів, взаємозв'язку між ними, спільного напрямку розвитку і поведінки, орієнтованого на загальну мету.

Принцип неперервності - означає підтримування неперервної планової перспективи, планування не повинно бути епізодичним, взаємопогодження довго-, середньо- та короткострокового планування.

Принцип оптимальності - пов'язаний із альтернативністю і багатотоваріантністю планів, які передбачають розробку декількох альтернативних варіантів досягнення однієї мети та вибір найбільш оптимального.

Принцип пріоритетності - передбачає ранжування об'єктів планування за їх важливістю для підприємства.

Принцип точності - передбачає врахування при складанні планів певного ступеня точності розрахунків, передбачень. Ступінь конкретизації і деталізації залежить від виду плану та рівня невизначеності зовнішніх умов господарювання.

Принцип участі - означає, що кожний працівник підприємства стає учасником планової діяльності незалежно від посади і функцій; планування, яке базується на принципі участі.

Причини виникнення збитків порушення договірних зобов'язань за обсягами, номенклатурою, якістю та термінами поставок продукції або сировини, виконання робіт чи надання послуг, а також недотримання норм, нормативів і лімітів, втрати, крадіжки, аварійні та позапланові ремонти, анулювання замовлень, простоювання обладнання, робітників тощо.

Проектна потужність визначається у процесі планування виробничого об'єкта і вважається оптимальною, оскільки склад і структура устаткування окремих підрозділів та всього підприємства оптимальні

та відповідають структурі трудомісткості запланованої номенклатури продукції.

Пропорційно змінні - змінюються прямопропорційно до зміни обсягу виробництва: це сировина, матеріали, комплектуючі, відрядна заробітна плата тощо.

Процес планування полягає у визначенні мети, якої підприємство прагне досягти за певний період, а також засобів, шляхів та умов її досягнення.

Пряме планове регулювання (форма функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства) відбувається з боку центрального апарату управління за деталізованою системою показників. Сферою застосування такої форми виступають середні і великі державні підприємства та акціонерні товариства, головним завданням такої форми є виконання планових завдань (показників) діяльності суб'єкта господарювання.

Прямі витрати - розрізняються за способом віднесення на окремі види продукції, безпосередньо пов'язані з виготовленням даного виду продукції і можуть бути прямо віднесені на її одиницю.

Прямі методи мотивації - до них відносять відрядну і преміальну заробітну плату, систему преміювання за раціоналізаторство, систему участі працівників підприємства у прибутках; плату, внесену підприємством за навчання своїх співробітників.

Разовий контроль не має встановленої регулярності і змісту. Його мета та діапазон контрольованих показників визначається в кожному окремому випадку керівництвом підприємства або підрозділу. Разовий контроль має здебільшого такі форми, як інвентаризація матеріальних і фінансових активів, ревізія діяльності та аудиторська перевірка.

Реактивне планування - (повернення до минулого) базуються на аналізі та досвіді минулого, підприємство при цьому розглядається як стійка, стабільна, замкнута економічна система.

Реалізована продукція - це продукція, яка відвантажена споживачеві і за яку надійшли кошти на розрахунковий рахунок підприємства-постачальника або мають надійти у зазначений термін.

Реальна заробітна плата - засвідчує кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати за зароблену суму грошей, або «купівельна спроможність» номінально.

Резервна потужність формується і підтримується на певному рівні в окремих галузях з метою підвищення надійності виробництва для сприйняття коливань ринкових умов виробництва.

Розрахунково-аналітичний метод калькулювання - коли прямі витрати на виробництво одиниці продукції розподіляються на основі діючих норм, а непрямі - пропорційно заробітній платі.

Розрахунково-технічний метод встановлення норм і нормативів розраховуються на основі потреби виробництва кожного виду продукції, при розрахунку потреби в основних матеріалах враховуються розміри або вага продукції і розмір відходів і чадів, установлені на основі технічних розрахунків або довідників; обумовлена розрахунково-технічним методом норма, як правило, є математично обґрунтованою.

Розробка техніко-економічних норм підрозділяється, як правило, на наступні етапи: аналіз рівня норм і їх виконання в попередньому плановому періоді; проектування організаційно-технічних удосконалень, що дають економію ресурсів; установлення прогресивних норм, обговорення працівниками підприємства проєктованих нормативів; установлення термінів здійснення заходів щодо удосконалення техніки й організації виробництва; визначення на новій технічній базі термінів впровадження нових норм; доведення норм до робітників; перевірка норм у ході виробництва; контроль за дотриманням норм.

Середній тарифний коефіцієнт визначається як середньозважена величина добутку чисельності погодинників певного розряду і відповідного тарифного коефіцієнта або добутку трудомісткості робіт за певним розрядом і відповідного тарифного коефіцієнта для відрядників.

Середньорічні нормативи є базою для розрахунку річних планів підприємства, на їх основі розробляються плани по праці і заробітній платі, використанню виробничих потужностей підприємства і його підрозділів, матеріально-технічному постачанню та ін.

Середньострокове планування - здійснюється на 3-5 років і конкретизує довгострокові плани або більш детально передбачає різні напрямки діяльності підприємства (виробництво, збут, фінанси, витрати).

Синтезоване регулювання діяльності (форма функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства) передбачає поєднання окремих рис прямого планового та договірного регулювання діяльності. Сферою застосування є підприємства, що потрапили у

кризове становище, головним завданням такої форми є забезпечення виконання критичних показників діяльності як його підрозділів, так і його самого при використанні мінімуму ресурсів.

Синхронний метод планування діяльності підрозділів - полягає в одночасному розробленні та координації всіх етапів і розділів планування на основі прогресивних норм і нормативів.

Система внутрішніх планів - особливий механізм формування планових завдань для виробничих підрозділів на всіх рівнях управління, який поєднується з організацією їх виконання і спрямований на досягнення

системи цілей, яких повинні досягти визначені підрозділи підприємства за певний період, включаючи засоби, шляхи та умови їх досягнення.

Система внутрішніх цін - особливий механізм вартісної оцінки ресурсів, проміжної та кінцевої продукції, що діє в межах підприємства і дозволяє ефективно проводити формування й розподіл доходів між структурними його підрозділами.

Система внутрішнього економічного механізму підприємства - це сукупність чинників (планування, контролю, оцінки, стимулювання діяльності, економічної відповідальності), які визначають майнові, орендні, виробничі, фінансові відносини між підприємством та його структурними підрозділами, в тому числі між самими підрозділами, дають можливість здійснити внутрішню економічну діагностику підприємства і забезпечують реалізацію економічних інтересів усіх учасників виробництва.

Система мотивації характеризує сукупність взаємопов'язаних заходів, які стимулюють окремого працівника або трудовий колектив у цілому щодо досягнення індивідуальних і спільних цілей діяльності підприємства.

Система посадових окладів передбачає віднесення працівників до певної групи оплати праці на підставі відповідних характеристик.

Система преміювання служить не тільки досягненню найбільш правильного розподілу, але й здійсненню матеріального стимулювання, тобто використання принципу матеріальної зацікавленості у досягненні визначених виробничих результатів.

Система техніко-економічних норм є основою для розробки й організації усієї виробничо-господарської діяльності підприємства і повинна цілком охоплювати виробничий процес щодо всіх його елементів.

Система участі у прибутках передбачає розподіл певної частини прибутку підприємства або підрозділу між його працівниками.

Собівартість підрозділу - розрізняється залежно від місця формування витрат, це сума витрат на виробництво продукції в межах підрозділу.

Собівартість продукції - це грошовий вираз витрат підрозділів або підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

Спеціалізована виробнича структура - коли підприємство має лише частину основних та допоміжних цехів.

Споживчі (роздрібні) ціни - ціни на товари і послуги, що реалізуються населенню.

Статистичний метод - встановлення норм і нормативів своїм характером близький до досвідного, за цим методом використовують статистичні дані за минулі планові періоди про витрати праці і кількості зробленої продукції в одиницю часу, про витрати сировини і матеріалів, електроенергії і палива на одиницю продукції і т.п.

Статті калькуляції витрат - це витрати, які відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі і місцем виникнення, за ними визначають собівартість одиниці продукції, тобто калькуляцію. Відмінність статей калькуляції від аналогічних елементів витрат полягає в тому, що у першому випадку враховуються тільки витрати на даний виріб, а в другому - всі витрати підприємства незалежно від того, де і на які потреби вони були здійснені.

Створення внутрішньої інфраструктури - означає формування різних суб'єктів економічних відносин в межах підприємства, до яких слід віднести укрупнені структурні підрозділи, створені на базі основного, допоміжного і обслуговуючого виробництва.

Стимулювання - важлива складова частина менеджменту трудових процесів, яка базується на взаємозв'язку ступеня стимулювання праці з її кінцевими результатами, розвитком особистості та групової мотивації в досягненні мети підприємницької діяльності.

Стратегічне планування - відображає основну мету розвитку підприємства і носить концептуальний характер, включає місію, загальні цілі, способи їх досягнення і розраховане на тривалий період їх реалізації (5-10 років), базується на реальних можливостях підприємства, його реакції на об'єктивні внутрішні та зовнішні обставини діяльності.

Структура підприємства - це його внутрішній устрій, який характеризує склад підрозділів і систему зв'язків, підпорядкованості та взаємодії між ними, при цьому розрізняють поняття виробничої, організаційної та загальної структур управління.

Суб'єктами планування - підприємство, цех, дільниця, потокова лінія, робоче місце.

Сутність планування - полягає у конкретизації цілей розвитку всього підприємства та кожного підрозділу на встановлений період; визначення господарських завдань та способів їх досягнення, строків та послідовності реалізації; виявлення матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, необхідних для вирішення поставлених завдань.

Тактичне планування - процес реалізації стратегії підприємницької структури на певний період часу (рік - два), передбачає конкретні способи використання ресурсів підприємства, необхідних для досягнення довготермінових цілей.

Тарифи - встановлюються на перевезення всіма видами транспорту та на інші виробничі послуги.

Тарифна система - комплекс нормативів, за допомогою яких здійснюється організація та регулювання заробітної плати працівників залежно від складності, умов праці та її інтенсивності, а також значення сфери діяльності праці; вона містить такі основні елементи: тарифну сітку; тарифні ставки; тарифно-кваліфікаційні довідники; схеми посадових окладів.

Тарифна сітка - це сукупність кваліфікаційних розрядів і відповідних їм тарифних коефіцієнтів, побудована на основі зіставлення праці за її складністю - зведенням складної праці до простої.

Тарифна ставка першого розряду - визначається на рівні встановленого державою мінімального розміру заробітної плати, нижче якого не може проводитись оплата за фактично виконану працівником норму праці.

Тарифні ставки інших розрядів - визначаються помноженням тарифної ставки першого розряду на тарифний коефіцієнт відповідного тарифного розряду.

Тарифно-кваліфікаційні довідники - містять систему цензів, яким повинні відповідати робітники певної професії і кваліфікації.

Технічний контроль - це перевірка відповідності продукції або процесу, від якого залежить якість продукції встановленим технічним вимогам.

Технічний рівень виробництва - оцінюється за такими показниками, як рівень устаткування, його відповідність передовим досягненням у даній галузі техніки, термін служби основних груп устаткування, загальний рівень технології, рівень технічної оснащеності виробництва, рівень автоматизації та механізації виробництва, технічний рівень виробничої інфраструктури.

Технологічна виробнича структура - спеціалізація цехів підприємства на виконанні певної частини технологічного процесу або окремої стадії виробничого процесу (ливарні, термічні, механообробні, складальні цехи машинобудівного підприємства). Використовується переважно на підприємствах одиничного та дрібносерійного виробництва з різноманітною та нестійкою номенклатурою продукції.

Технологічний рівень виробництва - оцінюється за такими показниками, як ступінь технологічної диверсифікації виробництва, відповідність форм технологічної диверсифікації виробництва організаційним умовам, щільність налагодження виробничих взаємозв'язків між підрозділами підприємства, додержання принципу прямоточності при встановленні виробничих взаємозв'язків між підрозділами, обґрунтованість складу виробничо-технологічного комплексу та ступеня його автономії, гнучкість виробничої системи.

Товарна продукція являє собою вартість усіх видів готової продукції, робіт промислового характеру і послуг, призначених для замовників зі сторони, напівфабрикатів, деталей і вузлів, що постачаються за коопераційними зв'язками, вартість капітального ремонту, виробів і власних частин для власного капітального будівництва і капітального ремонту, інструментів і оснащення для власного виробництва.

Трудомістке виробництво - коли в структурі витрат значну питому вагу посідають витрати на заробітну плату.

Умовно натуральні одиниці виміру виробничої програми застосовують у випадках, коли однакові за призначенням види продукції мають різні споживчі характеристики (планування видобутку різних за калорійністю видів палива здійснюється в тоннах умовного палива).

Управління витратами - це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їх видів, місць та носіїв при постійному контролі рівня витрат і стимулюванні їх зниження.

Управління якістю продукції - це встановлення, забезпечення і підтримка необхідного рівня якості продукції при її розробці, виробництві й експлуатації або споживанні, здійснюване шляхом систематичного контролю якості і цілеспрямованого впливу на умови і чинники, від яких залежить якість продукції.

Фактична собівартість - розрізняється залежно від часу формування, відображає фактичні витрати на виробництво і реалізацію продукції за даними бухгалтерського обліку.

Фонд додаткової заробітної плати включає доплати, надбавки, гарантії і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Фонд оплати праці - включає нарахування найманим працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований та невідпрацьований час, який підлягає оплаті, або за виконану роботу незалежно від джерела фінансування цих виплат; фонд оплати праці складається з фонду основної заробітної плати, фонду додаткової заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат.

Фонд основної заробітної плати - включає нарахування винагороди за виконану роботу відповідно до встановлених норм праці (норм часу, виробітку, обслуговування, посадових обов'язків).

Фондомістке виробництво - коли в структурі витрат значну питому вагу посідають витрати на амортизацію.

Функціональна організаційна структура управління - передбачає наявність штабів, але їх персонал має не лише дорадчі права, а й право керівництва і прийняття рішень.

Централізована номенклатура формується шляхом укладення державних контрактів і державних замовлень.

Цех - (основна структурна одиниця при цеховій структурі підприємства) адміністративно відокремлена частина підприємства, у якій виконується певний комплекс робіт у відповідності до внутрішньозаводської спеціалізації. За характером своєї діяльності цехи поділяються на основні, допоміжні, обслуговуючі та побічні.

Цехова виробнича структура - основним виробничим підрозділом є цех.

Ціна - грошовий вираз вартості, кількість грошей, що сплачується або одержується за одиницю товару або послуги. Вона відображає

споживчі властивості товару, купівельну спроможність грошей, рідкість товару, силу конкуренції та державного контролю тощо.

Ціна-брутто - визначається з урахування умов купівлі-продажу (виду оподаткування, наявності та рівня знижок тощо).

Ціна-нетто - ціна, що формується у місці купівлі-продажу.

Ціни «Франко» - це оптові ціни, які встановлюються з урахуванням передбаченого контрактом порядку відшкодування транспортних та інших витрат на доставку товарів покупцеві до місця призначення, зазначеного в договорі поставки.

Ціноутворення - це процес обґрунтування, затвердження та перегляду цін і тарифів, визначення їх рівня, співвідношення та структури.

Чиста продукція - визначається як обсяг товарної продукції за відрахуванням суми матеріальних витрат на виробництво продукції та суми амортизаційних відрахувань за відповідний період.

Чистий прибуток - це та частина прибутку, яка залишається у розпорядженні підрозділу або підприємства після сплати податку.

Штрафні санкції - форма матеріальної відповідальності, це попередньо встановлені виплати за певні порушення, вони фіксовані і кількісно прямо не пов'язані з величиною збитків потерпілої сторони.

Якість продукції – це сукупність таких властивостей продукції, що обумовлюють придатність даної продукції задовольняти визначені потреби відповідно до її призначення.

14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Закони України. Верховна Рада України. Інститут Законодавства. – К.: АТ "Книга" 1996 – 1999 (у 19-и томах).

1. Про ціни і ціноутворення, від 3 грудня 1990р. (**том 1**).
2. Про підприємництво, від 7 лютого 1991 р.
3. Про підприємства в Україні, від 27 березня 1991 р.
4. Про систему оподаткування, від 25 червня 1991 р.
5. Про оподаткування прибутку підприємств, від 28 грудня 1994 р. (**том 7**).
6. Про оплату праці, від 24 березня 1995 р. (**том 8**).
7. Про податок на додану вартість, від 3 квітня 1997 р. (**том 12**).
8. Про ціноутворення в умовах реформування економіки: Указ президента від 21.01.94р. № 733.

Основна література

1. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навч. посіб. // П.В. Круш, С.О. Тульчинська, Р.В. Тульчинський, С.О. Кириченко та ін. К.: ЦУЛ, 2008.

2. Грещак М.Г., Гребешкова О.М., Коцюба О.С. Внутрішній економічний механізм підприємства. – К.: КНЕУ, 2001.
3. Грещак М.Г., Гребешкова О.М. Внутрішній економічний механізм підприємства. Навчально – методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2001.
4. Економічний аналіз: Навч. посіб. / За ред. д.е.н. проф. Ф.Ф.Бутинця – Житомир: ПП «Рута», 2003.
5. Ковальчук І.В. Економіка підприємства. – К.: «Знання», 2008.
6. Сухоруков А.І. Управління матеріальними ресурсами. – К., 2005
7. Бланк И.А. Управление прибылью. – М. Ника-центр, 2007.
8. Кашин В. Н., Ионов В. Я. Хозяйственный механизм и эффективность промышленного производства. — М.: Наука, 1997. — 367 с.
9. Ковалев В.В. Управление денежными потоками прибылью и рентабельностью. Уч.пос. – М.: ВЕЛБИ, Проспект, 2008.
10. Козловский В. А. и др. Производственный и операционный менеджмент. — М., 1998.
11. Соснаускане О.И. Оптимизация прибыли. – М.: Экзамен, 2008.

Додаткова література

12. Василенко В.О. Антикризове управління підприємством: Навч. пос. – К.: «ЦНЛ».
13. Вильям Дж. Стивенсон. Управление производством. – М.: Бином, 1999.
14. Временная методика определения размера ущерба (убытков), причиненного нарушениями хозяйственных договоров // Экономика и жизнь. — 1991. — № 3.
15. Економіка виробничого підприємства / Под ред. проф. Петровича И. – М.-К.: Знання, 2001.
16. Економіка підприємства. Підручник за загальною редакцією С.Ф. Покропивного, вид. 2-ге. — К.: КНЕУ, 2001.
17. Іваненко В.М. Курс економічного аналізу. Навчальний посібник. – К.: “Знання – Прес”, 2002.
18. Іващенко В.І., Болюх М.А. Економічний аналіз господарської діяльності. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2001.
19. Коріньєв В.Л. Особливості калькулювання витрат при формуванні цінової політики підприємства. – К.: КНЕУ, 2000.
20. Коріньєв В.Л. Цінова політика підприємства. - К.: КНЕУ, 2000.
21. Макаренко М. В., Махалина О. М. Производственный менеджмент: Учеб. пособие. — М.: Приор, 1998. — 384 с.
22. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості. Затверджені Державним Комітетом промислової політики України № 47 від 02. 02. 01 р.
23. Онищенко В.О. та інш. Організація виробництва. – К.: “Лібра”, 2003.

- 24.Осипов Ю. М. Основы теории хозяйственного механизма. — М.: Изд-во МГУ, 1994. — 368 с.
- 25.Слепнева Т.А., Яркин Е.В. Цены и ценообразование: Вопрос – ответ. – М.: “ИНФРА – М”, 2001.
- 26.Тарасович В.М. Ценовая политики предприятия. – Москва, Санкт-Петербург, Киев, Харьков, Минск, 2003.
- 27.Тормоса Ю.Г. Ціни та цінова політика. – К.: КНЕУ, 2001.
- 28.Фандель Г. Теория производства и издержек / Пер. с нем. — К.: ТАКСОН, 1999. — 528 с.
- 29.Хоскинг А. Курс предпринимательства: Практич. пособие — М.: Междунар. отношения, 1993.
- 30.Хроменко Л.Н. Материальная ответственность работников. — Харьков, 1998.
- 31.Джей К. Шим, Джоэл Г. Сигел Методы управления стоимостью и анализа затрат / Пер. с англ. — М.: Филинь, 1996.
- 32.Шкварчук Л.О. Ціни і ціноутворення. – К.: КОНДОР, 2003.
- 33.Экономический механизм управления развитием предприятий / И. В. Алексеев и др. — Львов: Світ, 1991. — 154 с.

ЗМІСТ

1. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ	2
1.1. Пояснювальна записка.....	2
1.2. Тематичний план дисципліни для студентів денної форми навчання	3
1.3. Тематичний план дисципліни	4
для студентів заочної форми навчання	4
1.4. Зміст дисципліни	4
2. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ПО ВИВЧЕННЮ ДИСЦИПЛІНИ	11
Тема 1. ВИРОБНИЧО-ОРГАНІЗАЦІЙНА Й ЕКОНОМІЧНА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА	11
Тема 2. СТРУКТУРА І ФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ	12
Тема 3. ВНУТРІШНІ ЦІНИ ТА МЕТОДИ ЇХ ФОРМУВАННЯ	13
Тема 4. СИСТЕМА І ПОРЯДОК ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ.....	14
Тема 5. РОЗРОБКА ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ ТА ЇЇ РЕСУРСНЕ ОБГРУНТУВАННЯ	16
Тема 6. ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ І ПРИБУТКУ	17
Тема 7. КОНТРОЛЬ І ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ.....	18
Тема 8. МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ	20
Тема 9. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ	21
Тема 10. АНАЛІЗ СИСТЕМИ “ ВИТРАТИ – ВИПУСК – ПРИБУТОК “	22
Тема 11. РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОЦІНКА ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ	24
Тема 12. АДАПТАЦІЯ ОПЕРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДО ЗМІНИ ЇЇ ЗАВАНТАЖЕННЯ	25
3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	27
4. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ для студентів денної (заочної) форми навчання	29
5. Розподіл модулів навчальної дисципліни “Внутрішній економічний механізм підприємства” на кредити ECTS, їх оцінювання в балах та терміни підсумкового контролю знань за модулями	32
6. Нарахування балів за виконання окремих видів робіт	33
з вивчення дисципліни.....	33
7. Форми поточного контролю знань студентів за модулями дисципліни.....	33
8. Підсумкове рейтингове оцінювання знань студентів з дисципліни за шкалою ECTS та національною шкалою.....	34
9. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	35
10. ЗАДАЧІ З КУРСУ	36
11. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ	47
12. ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ	49
13. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	50
14. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	71